

882-32

ЛЕВТИНА БИБЛИОТЕКА
РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Бр. 5.

А. С. ПУШКИН

Пуцањ. — Мећава

ДРУГО ИЗДАЊЕ

Превео

Чича Вукајло

БЕОГРАД—НОВИ САД
ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ БРАЋА ГРУЗИНЦЕВИ
1921.

Пуцањ

Гађали смо се ми.

Баратински.

Заклео сам се убити га
по праву двобоја (дужан сам
му остао још један пуцањ).
Вечер на бивуаку.

Становали смо у месташцу ***. Живот не-
гардијскога официра познат је. Изјутра: учење
и јахање; ручак код пуковскога командира или
у јеврејској механи; вечером — пунч и карте.
У *** није било ни једног јавног дома, ни једне
невесте; скупљали смо се један код другога,
где осим својих мундира нисмо ништа друго
имали да видимо.

Само један човек није припадао нашем дру-
штву, пошто није био војно лице. Имао је око
тридесет и пет година, стога смо сматрали да
је старац. Искуством је нас све надмашио, а
уз то његова вечита суморност, непопустљива
нарав и зао језик, имали су силан утицај на
наше младе умове. Некаква тајност обмотавала
је његову судбу: изгледа да је био Рус, а носио
је страно презиме. Некада је служио у хусарима,
чак и срећно; нико није знао узрока, зашто је
дао оставку на службу и дошао у ово сиро-
машно месташце, где је живео сиромашно и
раскошно до расипања; стално је ишао пешке

М. Јр 1379

у изношеном црном капуту, а трпеза му је свагда била отворена за све официре нашега пука. Истина, ручак у њега састојао се из два или три јела, које је спремао војник у оставци, али за то шампањ се просипао реком. Нико није знао ни његовога стања, ни његових прихода, а нико се није ни усуђивао да га о томе пита. Имао је књига већином војних и романа. Књиге је врло радо давао и није тражио да му их врате, али зато ни сам никад није враћао кад их је узимао од кога. Главно занимање било му је гађање из пиштоља. Зидови његове собе све су били прорешетани куршумима; све у рупама као саће за мед. Богата збирка пиштоља била је једина раскош у олепшеном кућерку, у којој је он живео. Вештина у гађању, до које је он дошао, заиста је била нечувена, и ако би га ко позвао да скине крушку с капе ма кога било, нико у нашем пуку не би се уздржао да подмете своју главу. Ми смо често говорили о двобојима; Силвије (тако су га звали) никада се није мешао у тај разговор. На питање, да ли му се дешавало да се бије на двобоју, он је сухо одговарао, да јесте; али у појединости није улазио, и видело се, да му таква питања нису била пријатна. Ми смо држали, да он носи на савести својој неку срећну жртву своје страшне вештине. У осталом нико није ни помишљао да подозрева у њему страшљивост. Има људи чија спољашност сама одбија такву помисао. Неочекиван случај све је нас изненадио.

Једном десетак нас официра ручало је у Силвија, пило се обично, то јест врло много; по ручку почели смо наговарати домаћина да нам буде банкар. Он се дуго томе опирао, јер готово никад није играо; најпоследње рече да се донесу карте, уну на сто око педесет златника и почео метати. Ми га опколимо и игра се заметну. Силвије је имао обичај да за време игре потпуно ћути; никада није спорио нити се објашњавао. Ако би се десило да играч погрешу у рачуну, то је он одмах или доплаћивао остатак или записивао вишак. Ми смо то већ знали и нисмо му сметали да газдује како хоће; али међу нама налазио се официр, који је недавно преведен у наш пук; он је играо такође, и из расејаности, учинио је погрешку. Силвије узме креду и по свом обичају исправи рачун. Официр мислећи да се он преварио, стао се објашњавати. Силвије ћутећи наставио је даље давати карте. Официр, изгубивши стрпљење, узме четку и избрише оно, што му се чинило да је сувише написано. Силвије узме креду и понова напише. Официр загрејан вином, игром и смехом другова, осећао се страшно увређен и у разјарености дохвати са стола бакарни свећњак и баци га на Силвија, који је једва успео да избегне удар. Ми се збунисмо. Силвије устаде блед од злобе, а очи су му севале од љутине. и рече: „Милостиви господине, изволте изаћи и захвалите Богу, што се то догодило у mojoј кући.“

Ми нисмо сумњали у последице и већ смо замишљали нашега друга убијеним. Официр је изашао напоље и рекао: да је готов за свој поступак одговорати, како год зажели банкар. Играло се још неколико минута; али осећајући да домаћину није било до игре, ми смо један за другим одустајали и разилазили се по становима, разговарајући о скорој ваканцији

Другога дана у мањежу смо распитивали, дали је још жив сиромас поручник, док ево ти њега сама. Ми смо и њега питали. И он нам је одговорио, да од Силвија нема још ништа. Ово нас је зачудило. Ми смо пошли Силвију, и нашли смо га где гађајући кеца, утврђеног на врата из пиштоља, и слаже куршум на куршум. Примео нас је као обично и ни речи није споменуо о јучерашњем случају. Прошло је три дана и поручник је још био жив. Ми смо се с чудом питали: „Зар је могуће, да се Силвије неће бити?“ И Силвије се није тукао. Задовољио се врло обичним објашњењем и помирио се.

Ово је силно убило његов углед у очима младежи. Недостатак храбрости не опраштају млади људи, који у храбрости виде врхунац свих човечанских врлина и оправдање свих могућих порока. Али ипак мало по мало па се све заборавило и Силвије је опет задобио пређашњи утицај.

Само му се ја никако нисам могао приближити. Имајући од природе романско уображење, ја сам од свију најјаче био привезан за

њега, т. ј. за човека чији је живот био загонетан, и који је био, како ми се чинило, јунаком неког тајанственог догађаја. Он ме је волео, најпосле према мени није употребљавао своје обично оштро злоречје и говорио је са мном о разним предметима врло простодушном и с необичном пријатношћу. Али после онога несрећнога вечера, мисао, да је његова част била окаљана и неопрана по његовој властитој вољи, није ме никако остављала и сметала ми је, да се према њему понашам као раније. Стид ме је било у њега гледати. Силвије је био и сувише паметан и искусан, да ово не опази и да томе не зна узрока. Изгледа, да га је то једило; бар ја сам опазио у два три маха у њега жељу, да се са мном о томе објасни, али сам ја избегавао такве случајеве, и Силвије се удаљио од мене. Од тога времена ми смо се виђали само у присуству другова, а пређашњи наши отворени разговори престали су.

Расејани становници престонице немају ни свести о многим утисцима, који су познати становницима села или паланке н. пр. у очекивању дана поште: у уторак или у петак пуковска канцеларија била је пуна официра, неко је чекао новац, неко писмо, а неко новине. Писма су се обично ту распечаћавала, новости казивале и канцеларија је показивала најживљу слику. Силвије је добијао писма адресована на наш пук и обично се и он ту налазио. Једном су му дали писмо на којем је он разломио печат

с највећим нестрпљењем. Гледајући садржину писма очи су му севале. Од официра сваки занет својим писмом, нико ништа није опажао. „Господо!“ рећи ће Силвије „прилике неодложно траже моје одсуство; отпутоваћу ноћас. Надам се да ми нећете одрећи да ручате код мене последњи пут. Чекам вас“, а обраћајући се мени, рећи ће: „чекам зацело“. Изговоривши ове речи, изашао је журно, и ми договоривши се да се видимо код Силвија, разиђосмо се сваки на своју страну.

Дошао сам Силвију у одређено време и застао сам код њега готово цео пук. Целокупно његово добро већ је било упаковано, остали само голи изрешетани зидови. Сели смо за сто, домаћин је био врло расположен, готово не-обично расположен и та његова веселост ускоро се пренела на све присутне. Запушачи су вађени из флаша, пуцали скоро свакога минута; чаше су се пениле и шуштале без престанка, а ми сви искрено, из дубине душе, желели смо путнику срећан пут и на путу свако добро. Устали смо иза стола доцкан у ноћ. При одласку гостију домаћин се са свима опраштао, а кад сам ја пришао узео ме је за руку и задржао баш у тренутку кад сам хтео изаћи: „Мени је потребно да се с вама разговорим“ — рече он, и ја остадох.

Гости су отишли, а ми остадосмо сами, сели смо један према другом и ћутећи запалили смо луле. Силвије је био забринут; није било ни

трага од оне његове бујне веселости. Мрачно бледило, огњевите очи и густ дим, који је избијао из уста, давали су му изглед правога ђавола. Прошло је неколико минута, за тим Силвије прекида ћутање: „Може бити, ми се никад више нећемо видети, — рече он, — а пре него што се растанемо хтео сам се објаснити с вама. Могли сте опазити да ме се мало тичу туђа мишљења, али вас волем, и осећам, било би ми тешко да у вашој глави остану нетачни утисци“.

Он застаде и поче набијати своју лулу. Ја сам ћутао оборивши очи.

„Вама је било чудновато“, настави он, „што нисам тражио задовољења од онога пијаног Р***. Ви ћете се сложити са мном да ја, имајући право да бирам оружје, његов живот био је у мојим рукама, а мој готово заштићен од сваке опасности. Могао бих рећи да је то потицало из моје великодушности, али нећу лагати; да сам могао казнити Р*** не подвргавајући опасности мој живот, то му заиста ни зашто на свету не бих опростио“.

Гледао сам у Силвија с чуђењем. Такво признање потпуно ме збунило. Силвије настави:

„Тако је, видите, ја немам право да се излажем опасности. Пре шест година добио сам шамар, и мој је пријатељ још жив“.

Мом љубопитству није било граница: „И ви нисте били с њим?“ запитах ја „Сигурно су вас прилике раставиле“. „Ја сам се с њиме

тукао и ево успомене нашег двобоја“, одговори Силвије.

Силвије устаде, извади из завоја црвену капу са златном кићанком, опшивену ширитима (Французи је зову *bonnet de police* — полицијска капа), он је метну на главу, и она је била прострељена за 2½ сантиметра више чеда.

„Ви знате — настави Силвије, — да сам ја служио у хусарском пуку. Моја нарав вам је позната: навикао сам да будем први и још од детињства то ми је била страст. У наше време глупости и бурни живот били су у моди: ја сам био први у целој војсци. Хвалили смо се пијанством, па сам натпио славног Бурцева, којег је опевао Ђенис Давидов. Двобоји у наше време дешавали су се свакога тренутка. У свима сам био или сведоком или један од оних који су се тукли. Другови су ме обожавали, а пуковски команданти, који су се свакога часа мењали, гледали су на ме, као на неопходно зло.“

„Ја сам се мирно (или немирно) наслађавао мојом славом, док не дође у наш пук млад богат човек чувене породице (нећу вам рећи које). Од кад знам за се нисам срео тако сјајно срећног човека! Замислите само младост, памет, лепота, најбеснија веселост, најлуђа храброст уз то велико име и новац, којем није знао броја и који му никад није недостајао. Сад можете замислити, какав је утицај морао учинити на нас. Првенство се моје почело колебати. Занесен мојом славом, тражио је моје

пријатељство, али сам га ја примио хладно, и он се без икаквог сажаљења удалио од мене. Омрзао сам га. Успеси његови у пуку и у друштву женскиња доводили су ме до потпуног очајања. Тражио сам свађе с њиме; на моје епиграме одговарао је он епиграмима, који су ми се увек чинили неочекивани и оштрији од мојих, а који су куд и камо били веселији од мојих; он се шалио а ја сам злобио. Најпосле, једном, на балу у пољскога спахије, видећи га, да је предмет пажње у свију дама, а особито саме домаћице, која је била са мном у везама, ја сам му пришао и рекао на ухо некакву гадну грубост. Он је плануо и опалио ми је шамар. Ми смо се латили сабаља; даме су попадале у несвест; нас су одвукли једнога на једну другога на другу страну и ми смо још те ноћи пошли да се бијемо.

Ово је било у зору. Ја сам стајао на уреченом месту с тројицом мојих сведока. С неисказаним нестрпљењем чекао сам свога противника. Пролетње сунце већ је изашло, врућина је већ освајала. Мог противника видео сам већ из даљине. Ишао је пешице с мундиром за сабљу, у пратњи једнога сведока. Пошли смо му на сусрет. Он се приближи, држећи капу у рукама пуну трешања. Сведоци су нам одмерили дванаест корака. Ја сам требао први да гађам; али ме је злоба толико била узбудила, да се ја нисам могао поуздати у тачност моје руке, и да би добио времена, да

се мало расхладим, ја сам му уступао првенство. Противник мој није пристајао. Решили су да баце коцку. Извукао је он, вечни љубимац среће. Он је нанишанио и пробио ми је ову капу. Ред је био на мене. Живот његов најпоследње био је у мојим рукама. Злобно сам гледао у њега, трудећи се да опазим у њега ма и сенку страха. Он је стојао под пиштољем бирајући зреле трешње и мирно избацујући коштице, које су долетале до мојих ногу. Његова равнодушност ме збесила „Кака је ту корист, — помислио сам, — лишити га живота, који он не цени?“ Синула ми је у памети злобна мисао. Спустио сам пиштољ. „Изгледа, да вам сад није до смрти“, рекох ја, „ви имате част доручковати и ја не бих желео да вам сметам.“ — „Ни најмање ми не сметате“, — одговори он, — „изволте, молим вас, гађајте; у осталом како хоћете, ред је да ви гађате, а ја вам увек стојим на расположењу“ Обратих се тада сведоцима, и рекох да данас нећу гађати и двобој се тиме завршио...

Дао сам оставку на службу, дошао сам у ово место. И од тада није прошло ни једнога тренутка а да ја нисам помишљао на освету. Сад је наступио тренутак.

Силвије је извукао из џепа јутрос добивено писмо, дао ми га је, да га прочитам. Неко (изгледа његов повереник) му је писао из Москве, да се *извесна личност* скоро жени са младом и дивном девојком. „Ви се досећате“, —

рече Силвије, „ко је та *извесна личност*. Идем у Москву. Хоћу да видим, да ли ће тако равнодушно да погледа смрти у очи пред своју свадбу, као што ју је очекивао једући трешње!“

Говорећи ово Силвије је устао, бацио је капу на патос и почео је ходати-тамо амо по соби, као тигар у кавезу. Слушао сам га не мичући се: чудновати и супротни осећаји узбуђивали су ме.

Слуга је ушао и јавио, да су коњи готови. Силвије ми је јако стегао руку, ми се пољубисмо. Он је сео на кола, на којима су била два куфера, један с пиштољима а други с његовим стварима. Опростисмо се још једанпут и коњи пођоше.

II.

Прошло је од тога времена неколико година и домаће прилике присиле су ме да се населим у сиромашно селанце Н* среза. Занимајући се газдинством, ја сам стално уздисао за својим пређашњим бурним и безбрижним животом. Најтеже ми је било проводити јесење и зимске вечери у потпуној усамљености. До ручка још и које како је пролазило: разговарао сам са сеоским старешином, ишао сам и радио разне послове, обилазио нове установе, али чим је почело смркавати, ја сасвим нисам знао, куда да се девам. Оно мало књига, што сам нашао под орманом, у ћилеру, већ сам на памет научио. Све гатке, које је још знала моја стара домоуправитељка Кириловна,

испричала ми је већ неколико пута. Дохватио сам се већ био незаслађених ликера, али од њих болела ме је глава. У осталом, ваља признати, бојао сам се, да не постанем *пијаница* од јада, то јест *пијаницом* најопасније врсте, каквих сам ја врло много видео у нашем срезу.

Ближих суседа у околини нисам имао осим две три *очајне* (пијанице), чији се разговор у главном састојао у ицању и уздасима. Али усањеност је била силнија од оваких разговора. Најпосле сам решио, да лежем спавати што могу раније и да ручам, што могу доцније. На тај сам начин скратио вечери а продужио дан и нађох, да је добро тако.

Четири врсте од мене налазило се богато имање грофице Б**); али у њему је живео само управитељ, а грофица га је посетила само једном, и то прве године по удадби, па и тада није више провела на имању него месец дана. Ипак, другога пролећа мојега самовања у селу пронесе се глас, да ће на лето доћи грофица с мужем у своје имање. И, заиста, они су дошли у почетку јуна.

Долазак богатог суседа врло је значајан догађај за сеоско становништво. Спахије и спахијски људи о томе говоре два месеца раније, а спомињу по три и више година после. Што се тиче мене, то морам признати, да је долазак младе и дивне сусетке силно утицао на мене; горео сам од нестрпљења и једва чекао да је видим, па сам с тога прве недеље по ње-

ном доласку после ручка отишао да се представим њиховим светлостима, као најближи сусед и најпокорнији слуга.

Лакеј ме је увео у грофовски кабинет, па је пошао да јави о мени. Простран кабинет био је уређен најраскошније; поред зидова стојали су ормани с књигама и над сваким биста од бронзе; над мермерним камином било је широко огледало; патос је био покривен зеленим сукном и застрт ћилимима. Одвикнут од раскоши у мом сиромашном куту, видевиши туђе богатство, ја сам се чисто преплашио и тако чекао грофа с некаквим трепетом, као молилац из унутрашњости што чека излазак министра. Врата су се отворила, ушао је човек од тридесет и две године, дивне појаве. Гроф ми је пришао с изгледом отвореним и пријатељским; ја сам почео да се храбрим и да се представљам, али он ме је претекао. Сели смо, његов је разговор био одрешит и љубазан и ускоро је отерао моју подивљалу уздржљивост почео сам већ да долазим у моје обично стање, кад одједном уђе грофица и ја се још горе збуних, него мало час. Заиста она је била лепотица. Гроф ме је представио њој; ја сам хтео бити слободан, и што сам се више старао да то будем, то сам се осећао у све незгоднијем стању. Да би ми дали времена, да се приберем и привикнем новом стању, они су почели говорити нешто међу собом, понашајући се са мном као са добрим суседом и без

икаких формалности. Међутим ја сам почео ходати напред и назад, разгледати књиге и слике. У сликама се не разумем, али једна од њих привуче моју пажњу. Она је представљала некакав предео у Швајцарској, али је мене пренеразио не живопис на слици него то, што је слика била прострељана с два метка погођени један у други. „Какав диван погодак“, рекао ја грофу. „Да, одговори он, погодак је заиста јединствен. А, ви добро гађате?“ — продужи он. — „Ванредно“, одговорих, и обрадовах се, што се дотакао предмета мени тако блиског. „На тридесет корака карту не бих промашио, — разуме се из познатих пиштоља.“ — „Зар?“ рече грофица с изгледом необичне пажње: „а ти, мој драги, можеш ли ти погодити карту на тридесет корака?“ — „Једном ћемо покушати“, одговори гроф; „некада сам добро гађао, али ево, већ четири године, како нисам узимао у руке пиштољ.“ — „О, рекох ја, „у том случају смем се кладити, да ваша светлост неће погодити карту ни на двадесет, пиштољ тражи свакодневну вежбу. Ја то знам из искуства. У нас у пуку мене су рачунали као једнога од бољих стрелаца. Једном ми се десило, да у току целог месеца нисам узимао пиштоље у руке; моји су били на оправци, а шта мислите, ваша светлост? Чим сам после тога почео гађати, ја сам четири пута промашио гађајући бутелу на двадесет корака. У нас је био коњички капетан, весе-

љак и досетељ, који се десио при том мом гађању и рекао ми: „знаш што, драги мој, твоја се рука не подиже на флашу.“ Не ваша светлост, не треба пренебрегавати ово занимање, иначе се човек са свим одвикне од њега. Најбољи стрелац, којег сам видео досада, гађао је свакога дана у најмању руку, три пута пред ручком. Ово се код њега знало тако тачно, као чашица ракије. Гроф и грофица радовали су се, што сам ја говорио. А како је гађао он? — запита ме гроф. — „Па, ето како, ваша светлост, дешавало се да спази муху на зиду... Ви се смејете, грофице? Тако ми Бога, говорим вам истину.. Дешавало се, дакле, да види муху и виче: „Кузмо, пиштољ!“ — Кузма доноси пиштољ, он дан, и залепи муху за зид!“ — Чудновато! рече гроф; — а како му је било име? — „Силвије, ваша светлост! Силвије!“ — узвикну гроф скочивши са свога места: ви сте познавали Силвија? — „Како не, ваша светлост, ми смо били добри пријатељи; он је у нашем пуку био примљен као свој, као друг, а ево већ пет година како о њему нисам ништа чуо. Дакле и ви, ваша светлост, знали сте га?“ — Познавао сам га врло добро. Да ли вам он није причао за је ан врло чудноват догађај? — „Да ли није за шамар, који је добио на једном балу од некаквог ветрогоње?“ — А је ли вам казао име тога ветрогоње? — „Не, ваша светлост, није казао.. Ах, ваша светлост!“ — наставих ја, досетивши се у чему је ствар,

„опростите,.. ја нисам знао... ваљда нисте то ви били? — „Ја сам, одговори гроф с врло збуњеним изгледом а прострељена слика јесте споменик последњег нашега сусрета.“ — „Ах, драги мој, рече грофица, тако ти Бога, не причај то, мене је страх да то слушам.“ — Не, рече гроф, — ја ћу све испричати; он зна како сам ја увредио његовога пријатеља; треба да зна како ми се за то Силвије осветио. Гроф приближи мени наслоњачу и ја сам с најживљом радозналошћу слушао ово, што ми је он казивао:

— Пре пет година ја сам се оженио и први месец, мој медени месец, провео сам овде, у овом сел. У овој сам кући провео најлепше дане живота и преживео један од најтежих тренутака. Једне вечери изјахали смо заједно ја и жена. Коњ кога је јакхала моја жена, нешто се узарумио; жена сјаше, даде мени узду, па пође пешице кући. Ја се упутим напред. У дворишту видео сам путничка кола. Рекоше ми да ме у кабинету чека човек, који није хтео казати, како му је име, но просто рекао, да има посла са мном. Ушао сам у ову собу и видео у тами човека, препанула лица, а обрамбра бравом; он је стојао овде код камина. Пришао сам му, трудећи се, да познам црте његова лица. „Ти ме, грофе, ниси познао“, рече он дрхтећим гласом. — „Силвије!“ — узвикнуо сам ја, и признајем, осетио сам како ми се коса одједном подиже на више. „Заиста, ја

сам, настави он, „ред је на мене да пуцам, ја сам дошао да испалим свој пиштољ; јесте ли готови?“ — Пиштољ му је стрчао из џепа са стране. Одмерио сам дванаест корака и стао, тамо у к. ту, молећи га да гађа што брже, док ми се жена није вратила. Он је оклевао, молио је за светлост. Донели су свеће, ја сам закључао врата и казао, да нико не улази и поново га замолим да пуца. Он извади пиштољ и поче нишанити... Ја сам бројао секунде... мислио сам о њој... Страшан је тренутак протекао! Силвије спусти руку. „Жао ми је, што пиштољ није напуњен трешњевим коштицама, тана је тешко. Мени се све чини, да ово није двобој, него убијство, а ја нисам навикао, да гађам на човека без оружја. Да почнемо изнова; бацимо коцку, нека она реши, који прво да пуца“. Глава ми се вртила... Чини ми се, да ја нисам пристајао... Најпосле смо напунили још један пиштољ, савили две хартице, он их метну у капу, коју сам ја некад пробио. И ја сам опет извукао први број. „Ти си, грофе, ђаволски срећан“, рече он с осмехом, који никад нећу заборавити. Не сећам се, шта је са мном било, и како ме је могао на то принудити, али јам опалио и погодио, ево, ову слику (гроф показа прстом на пробијену слику, лице му је горело, грофица је била блеђа од своје мараме, а ја се нисам могао уздржати од узвика).

— Ја сам опалио, и хвала Богу, промашио

сам; тада је Силвије... (у том тренутку он је, заиста био ужасан) стао у мене нишанити. Од једанпут врата се отворише, Маша улете с писком и баци се мени о врат. Њено присуство повратило ми је бадрост. „Драга моја, рекох ја, зар ти не видиш, да се ми шалимо? Како си се преплашила? Иди попи чашу воде, па онда дођи к мени, да ти представим старога пријатеља и друга.“ Маша никако да поверује. „Реците ми: говори ли мој муж истину?“ — рече она обраћајући се страшном Силвију. „Је ли истина, да се ви оба шалите?“ — „Он се увек шали, грофице“, одговори Силвије, шалећи се тако, он ми је једном опалио шамар, други пут шалећи се, пробио ми је капу, а сад је, опет ушали, промашио; сад се и мени допало, да се пошалим ... Изговоривши ове речи он је хтео на ме нанишанити — пред њом! Маша се баци пред његове ноге. Устани Маша, срамота!“ — бесно сам викнуо ја: — „а ви, господине, хоћете ли престати да се играте са једном женом? Хоћете ли гађати или не?“ — „Нећу!“ одговори Силвије. „Ја сам задовољен, видео сам твоју забуну, твоју преплашеност; нагнао сам те, да пуцаш на мене. Памтићеш ме. Сад је доста од мене. А сад те остављам твојој савести.“ Већ је био изишао, па се задржа на вратима, погледа на прострељену слику, опали на њу готово не нишанећи, и изгуби се. Жена је лежала у несвести; људи га нису смели задржати и са страхом гледали су на

његу. Изишао је на доклат, викнуо кочијаша и отпутовао, пре него што сам успео да дођем себи.

Гроф ућута. Тако сам дознао свршетак догађаја, чији ме је почетак онолико поразио. С јунаком овога догађаја више се нисам срећао. Говорило се, да је Силвије у време устанка Александра Ипсилантија предводио одред хетериста и да је погинуо код Скуљана.

Мећава

Коњи јуре преко брежуљака,
У снег бели ноге упадају.
А гле, у страни Божји храм
Усамљени очи гледају .

Н једаред около м-ћава се диже,
Праменовима снег се спушта
И, шуштећ' крилом гавран нас стиже
Па се, лебдећ' над саонам' вије;
Пророчки сан жалост гласи
А брзи коњи уморени јако
Пажљиво гледе у тамну даљ
Тресући гривом подједнако.

Жуковски.

На крају 1811. године, у време добро запамћено, живео је на свом имању Непарадову добри Гаврило Гавриловић Р**. Био је чувен у целом округу са свога гостопримства и срданости. Суседи су сваки час ишли к њему да што кусну, или на чашицу ракије, или на партију бостона у пет копјејака с његовом женом, Прасковијом Петровном, а некоји, богме, и због тога, да виде њихову ћерку, Марију Гавриловну, стаситу али бледолику девојку. Она је била богата девојка и многи су је гледали за се или за своје синове.

Марија Гавриловна била је васпитана француским романима, па, разуме се, да је била за-

љубљена. Предмет њене љубави, који је она изабрала, био је сиромашан пешачки прапоршчик, који се налазио на одсуству у свом селу. Само се по себи разуме, да је младић пламтео истом страшћу и да су родитељи његове драге, видећи њихову узајамну наклоност, забранили кћери да о њему мисли, а њега су примали горе него члана суда у оставци.

Наши љубазници били су у преписци, и сваки дан виђали су се на само иза јелове шумице, или у старој капелици. Тамо су се они клели једно другом на вечиту љубав, јадали се на судбу и чинили најразличније претпоставке. Дописујући се и разговарајући се на тај начин, они су (што је сасвим природно) дошли до овакога решења: „Ако ми једно без другога ни дисати не можемо, а воља жестоких родитеља смета нашој срећи, то да ли ми можемо проћи и без ње?“ Разуме се, да је ова срећна мисао прво дошла на памет младом човеку, и да се она силно допала романтичном уображењу Марије Гавриловне.

Настала је зима и престали су њихови састанци; али за то је преписка постала још живља. Влађимир Николајевић је у сваком писму молио, да му се она повери, да се венчају тајно, да то прикривају неко време, па онда да се баце к ногама родитеља, који ће најпосле бити тронуте њиховом јуначком сталношћу и несрећом заљубљених, и да ће неминовно рећи „Децо, одите у наше загрљаје“.

Марија Гавриловна дуго се колебала; и многобројни планови бегства били су одбачени. Најпосле она је пристала, она је требала да у назначени дан не вечера, да оде у своју собу под изговором главобоље. Њена девојка била је с њима у договору; обе су требале да изађу у сад кроз задња врата, а иза сада наћи ће готове саонице па ће сести у њих, и ићи у село Жадрино, које се налази пет километара од Непарадова. Дошавши у Непарадово ићи ће право у цркву, где ће их Влађимир већ очекивати.

У очи одлучнога дана Мара Гавриловна није тренула целу боговетну ноћ: она се спремала, увезивала рубље и хаљине, написала дуго писмо једној осетљивој госпођици, њеној другарици, друго својим родитељима. Она се праштала с њима најдирљивијим изразима, правдала свој поступак неодољивом силом страсти и завршавала тиме, да ће она сматрати за најсрећнији тренутак у животу онај, кад јој се допусти да падне пред ноге својих милих и драгих родитеља. Запечативши оба писма тулским печатом, на коме су била изрезана два распламтела срца с доста згодним натписом, она се баци на постељу готово у саму зору и задрема, али су је и ту трзала свакога тренутка разна маштања. Тако јој се чинило, да ју је отац задржао баш у оном тренутку, кад је седала у саоне да пође на венчање, и с необичном брзином вукао по снегу и бацао је у некакав таман простор без дна под земљом.. и она је летела стрмоглав у

недогледну дубину, а срце јој је премирало; час је видела Влађимира где лежи на трави, блед и окрвављен. Он ју је, умирући, молио с продирућим гласом да похита венчати се с њиме; за тим се ређала пред њом читава поворка других незгодних и бесмислених слика. Најпосле она је устала, блеђа него иначе, и са стварном главобољом. Отац и мати опазили су њен немир, и њина нежна и забринута питања: „Шта је теби Маша? Да ниси ти, Маша болесна?“ цепали су јој срце. Она се трудила, да их умири; показати се веселом, она није могла. Настало је вече. Мисао, да она већ последњи дан проводи у средини своје породице, просто јој је притискивала срце. Она је једва била жива, она се у себи тајно, опраштала са свима у кући, са свим стваркама, које су биле ту. Село се за вечеру; срце јој је силно ударало. Гласом, који је дрхтао, рече она да не може вечерати, па се поче праштати с оцем и мајком. Они је пољубише и по обичају благословише, а она се умало не заплака. Кад је дошла у своју собу баци се у наслоњачу и обли сузама. Девојка јој је говорила, да се умири и охрабри. Све је већ било готово. Кроз пола сата Миша је морала за свагда оставити кућу својих родитеља, своју собу и миран девојачки живот.. На улици је била међава, ветар је укао, капци на прозорима су се тресли и лупали; све јој је изгледало као нека претња, као неко тужно претсказање. Наскоро се у кући све утишало, заспало. Маша

се уви шалом, навуче топли огртач, узе у руке кутију и изађе на стражња врата. Девојка је носила за њом два завежљаја. Оне су изашле у башту. Мећава није престајала: ветар им је дувао у сусрет, као да је хтео да задржи младу преступницу. Једва су стигле до краја баште. На путу су их саоне већ очекивале. Озебли коњи нису могли стајати мирно на једном месту; Влађимиров кочијаш био пред рудом и задржавао жустре коње. Он је помагао госпођици и њеној девојци да седну на саоне, наместио је завежљаје и кутију, узео узде у руке и коњи су полетели.

Да оставимо госпођицу њеној судби и вештини кочијаша Ђерјошке, да се вратимо нашем младом љубазнику.

Влађимир је цео дан био на ногама. Изјутра је био код жадринског свештеника, кога је једва наговорио; затим је пошао да тражи сведоке међу суседним спахијама. Први коме се јавио био је, четрдесетогодишњи заставник у оставци, Дравин, који је врло радо пристао. Овај га догађај потсећа, уверавао је он, на старо време и на хусарске несташлуке. Наговорио је Влађимира, да остане код њега на ручку, уверавајући га, да се за друга два сведока ништа не брине. И, заиста, одмах после ручка дођоше земљомер Шмит, бркат и с мамузама, и син капетана среске полиције, шеснаестогодишњи дечко, који је недавно ступио у копљанике. Они не само што су пристали на Влађимиров предлог, него су га уверавали, да су готови за њега

и живот жртвовати. Влађимир их је загрлио од радости и похитао кући да се спреми.

Давно се већ смркло. Он је послао свога поузданог Ђерјошку у Непорадово са својом тројком и са упутима до појединости, а за себе наредио је, да се запрегну мале саонице с једним коњем; и он сам, без кочијаша, крене се у Жадрино, где је кроз два сата требала да дође Марија Гавриловна. Пут му је био познат а требало је ићи свега двадесет минута.

Али тек што је Влађимир изашао у поље, кад се диже ветар и настаде таква мећава, да он ништа није видео. За тренут је засула пут, а околина се изгубила у мутној и жућкастој магли, кроз коју је летело бело прамење снега; небо се саставило са земљом. Влађимир се нађе у у пољу и узалуд је хтео на пут; коњ је ишао напред и свакога тренутка наилазио на сметове и сурвао се у јаме; саоне су се свакога тренутка превртале. Влађимир се трудио само правац да не изгуби. Али му се чинило, да је прошло више од пола сата, а он никако да доспе до жадринске шумице. Прође још десет минута, а шумица се нигде не види. Влађимир је ишао пољем, које је испресецано дубоким јаругама. Мећава није престајала, а небо није постало светлије. Коњ се осећао уморан и зној с њега лио је реком, не гледајући на то, што је сваког часа упадао до појаса у снег.

Најпосле је видео да не иде на ону страну, куда треба. Влађимир се заустави, стао се при-

сећати, размишљати и увиде, да му треба ударити десно. И он је пошао у десно. Коњ му је једва ишао. Има већ читав сат како иде. Жадрино мора да није далеко. Али он је ишао и ишао, а пољу нема краја. Све сами сметови и јаруге, свакога су се часа саоне превртале, свакога часа он их је подизао. Бреме је пролазило а Влађимира је почео силно немир обузимати.

Најпосле у страни се почело нешто црнети. Влађимир скрене тамо. Приближујући се, он спази шумицу. „Хвала Богу“, помисли он, „сад сам близу.“ Он пође око шумице, надајући се, да ће одмах изаћи на познати му пут, или да ће заобићи шумицу; ту је Жадрино, одмах за њим. Ускоро је нашао пут, и ушао у мрак дрва оголелих зимом. Ветар није могао ту беснети као у пољу; пут је био раван, коњ се охрабрио и Влађимир се умири.

Али он је ишао и ишао, а Жадрина нигде, шумица је била бескрајна. Влађимир се пренеразио, јер је видео да је ушао у непознату шуму. Ударио је коња и јадна животиња потрчала је касом, али ускоро је отпочела застајкивати и после четврт сата опет пошла кораком, не обазирајући се на сва усиљавања несрећнога Влађимира.

Мало по мало и дрвета постајаху све ређа и Влађимир изађе из шуме, Жадрина нигде ни од чуда. А морала је бити поноћ. Бризнуле су му сузе из очију; он је пошао на срећу Не-

погода је престала, облаци су разилазили, а пред њим пукла равница застрта белим таласастим ћилимом. Ноћ је била доста јасна. Он је видео недалеко селанце, које је имало четири до пет кућа. Влађимир му приђе. Кад је био код првога кућерка он скочи са саона, приђе прозору и поче лупати. После неколико тренутака дрвени капак се крете и некакав старац провуче своју седу браду.

— Што хоћеш?

— Је ли далеко одавде Жадрино?

— Жадрино, је ли далеко?

— Јест, јест, је ли далеко?

— Па није далеко, биће десетак врста. —

Чувши ово Влађимир се дохвати рукама за косу и остаде тако непомичан, као човек, који је на смрт осуђен.

— А одакле си ти? — настави старац. Влађимир немађаше снаге да одговори на питање.

— Можеш ли ти, старче, — рече он, — наћи коње до Жадрина?

— Никаких коња ми немамо, — одговори сељак.

— Могу ли наћи бар кога, ко ће ми показати пут? Платићу колико жели.

Почекај, — рече старац, спуштајући капак, — ја ћу ти сина послати, он ће те отпратити.

Влађимир је очекивао и није прошло ни пола минута, он је опет лупао. Капак се подигао и брада се показа:

— Шта хоћеш?

— Шта је са твојим сином? Камо га?

— Сад ће изаћи, обува се. Ти си, може бити озебао? Уђи, да се огрејеш?

— Хвала; пошљи што пре сина.

У том врата зашкрипеше; дечак изађе са батином у рукама и пође напред час показујући, час тражећи пут, затрпан сметовима.

— Колико ли је сати? — запита га Влађимир.

— Па, скоро да сване — одговори млади сељак. Влађимир више није ни речи говорио.

Петли су певали, и већ се расвањивало, кад су они стигли у Жадрино. Црква је била затворена. Влађимир је платио путевођи и пошао у двориште свештенику. На дворишту његове тројке није било. Шта ли га је очекивало?

Него да се вратимо добрим непарадовским спахијама да видимо, шта се код њих дешавало.

Па готово ништа.

Стари су се пробудили, изашли су у трпезарију: Гаврило Гавриловић с јутарњом капом и вуненим кратким капутом, Прасковија Петровна у домаћој хаљини. Донесен је самовар, и Гаврило Гавриловић послао је послугу Марији Гавриловној, да се извести како је са здрављем и како је спавала. Послуга се врати и рече да је госпођица ружно спавала и да јој је сад лакше, и да ће сад и она сама доћи у трпезарију. И, заиста, врата се отворише и

Марија Гавриловна приђе да се поздрави с татом и мамом.

— Како ти је глава, Маша? — запита Гаврило Гавриловић.

— Боље ми је, — одговори Маша.

— Ти си сигурно, Маша, јуче добила главобољу од дима, — рече Прасковија Петровна.

— Може бити, мамце, — одговори Маша.

Дан је прошао добро, али увече Маша је занемогла. Послали су у град за лекара. Он је стигао увече и застао је болесницу у бунцању. Нашли су, да је јака врућица и јадна болесница била је две недеље између смрти и живота.

Нико у кући ништа није знао о намеравању бегству. Писма, која је у очи онога дана написала, била су спаљена; њена собарица, бојећи се гнева госпoде, ником ништа није говорила. Свештеник, заставник у оставци, бркати земљомер и мали копљаник били су врло скромни, а имали су и зашто. Ђерјошка кочијаш никада ништа сувишно није говорио, чак ни онда, када је био пијан. И тако је тајна била сачувана, и ако је у њу било посвећено више од пола туцета људи Али сама Марија Гавриловна у свом бунцању и бунилу одавала је своју тајну. Али како су њене речи имале слабу везу, то је њена мајка, која се није мицала од ње, сазнала само то, да јој је кћи била смртно заљубљена у Влађимира Николајевића, и да је по свој прилици љубав била узрок њене болести. Саветовала се с мужем својим и с не-

којим суседима, и једногласно су дошли до решења, да је просто таква судба Марије Гавриловне, да од судбе не можеш утећи ни на коњу, да сиромаштво није порок, да се живи не с богатством него с човеком и томе слично. Моралне изреке, за дивно чудо, како су згодне у случајевима, када ми сами мало што знамо да кажемо ради свога оправдања

Међутим госпођица се постепено опорављала. Влађимир се давно не виђа у кући Гаврила Гавриловића. Он је био напашен нерадим сустретом. Решили су да га позову и да му кажу за неочекивану срећу: да пристају на брак. Али колико су се задивиле непарадовске спације, када су у место одговора добили од њега полулудо писмо! Он им је писао, да његова нога никад неће преступити прага њихова дома, и молио је, да забораве несрећна човека, коме остаје једина нада смрт. После неколико дана они су сазнали да је Влађимир отишао у војску. Ово је било 1812.

Дуго нису смели ни речи рећи о свему овоме Машу, која се опорављала. Она сама никад ништа није ни поменула о Влађимиру. После неколико месеци нашли су име његово међу одликованим и тешко рањеним под Барађином, она је пала у несвест и бојали су се да јој се врућица не поврати. Али, хвала Богу, несвест није оставила за собом последица.

Друга ју је жалост снашла: Гаврило Гавриловић је умро оставивши јој у наслеђе све имање.

Али је наследство није утешило. Она је искрено делила жалост с Прасковијом Петровном, и клела се, да се никада неће с њом растати. Обе су оставиле Непарадово, место тужних успомена и настаниле су ***ски спахилук.

Младожење су и овде облетале око лепе и богате девојке. Али она никоме није давала ни најмање наде. Мајка ју је по где кад наговарала, да изабере себи друга. Марија Гавриловна замишљено је одмахивала главом. Влађимира више није било на овом свету; он је умро у Москви у очи уласка Француза. Његова успомена изгледала је света за Машу; најпослед она је чувала све, што је потсећало на њега, као: књиге, ноте и стихове, које је он за њу преписивао. Суседи сазнавши за све ово, чудили су се њеној сталности и с радозналошћу очекивали су јунака, који ће на крају крајева победити жалосну верност ове Амазонке девојке.

Међутим рат је славно био завршен. Пукови су се наши враћали из границе. Народ им је трчао на сусрет. Музика је свирала завојеване песме: *Wive Hewi Quator*, тиролске валцере и арије из Жоконде. Официри, који су отишли у рат готово дечацима, враћали су се људима, који су се развили у ратном ваздуху окићени крстовима, мешајући свакога тренутка у разговор немачке и француске речи. Незабораваљено време! Време славе и усхићења. Како је силно ударало руско срце при речи „Отаџбина“. Како

су слатке биле сузе виђења! С каквом смо једнодушноћу ми опијали наша осећања о народном поносу и љубави према господару! А за њега — какав ли беше тренутак!

Женске, руске женске, њима тада не беше равних. Њихова обична хладнокрвност беше ишчезла. Њихово одушевљење заиста беше заносно, када иђаху у сусрет победиоцима и када викаху: Ура!

И у ваздух су капице бацале...

Ко може од тадашњих официра да не призна, да је руској жени обвезан за најлепшу и најдрагоценију награду.

У оно сјајно време Марија Гавриловна живела је с матером у ***ској губернији и није видела, како су обе престонице празновале повратак војске. Али у срезовима и у селима општи занос, може бити, да је био још јачи. Појава официра у ова места била је за њега права победа и љубавник у фраку рђаво се проводио у његовом присуству.

Рекли смо већ, да је Марија Гавриловна и не гледећи на њену хладноћу, стално била опкољена просиоцима, али сви су морали одступити, кад се јави у њеном замку рањени руски пуковник Бурмин с Ђорђевским крстом, и са занимљивим бледилом, као што су тада говориле госпођице. Било му је око двадесет и шест година. Дошао је на одсуство у свој спахилук, који се налазио у суседству села Марије Гавриловне. Марија Гавриловна одлико-

вала га је више но све остале. У присуству његовом њена је замишљеност обично оживљавала. Не може се рећи, да је она с њим кокетовала, али песник, који би опазио њено понашање, рекао би:

Se amor non é, che dunche?...¹⁾

Бурмин је заиста био врло мио млад човек. Он је имао баш такав ум, какав се допадао женама: ум пристojности и посматрања без икаквих претензија, уз то и безбрижно-умиљат осмејак. Понашање његово с Маријом Гавриловном било је просто и слободно, али, ма шта да она каже или учини, његови су је погледи и душа стално пратили. Он је био тихе и скромне нарави, али се говорило, да је некада био страشان ветропир, ма то није штетило његовом угледу у очима Марије Гавриловне, која је, као и све младе даме, са задовољством извињавала све шале, које су показивале смелост и ватреност карактера.

Јаче но ма шта.. (јаче него нежности, јаче него пријатан разговор, интересантно бледило, јаче него повезана рука, изазиваше њену радозналост ћутање младога хусара. Она није могла а да не призна, да се она њему допада; вероватно и он по свом уму и искуству, могао је опазити, да га она одликује, и зашто га она до сад није видела на коленима пред њом, и зашто јој се он још није исповедио, то она није знала. Шта га је задржавало? Да ли бо-

¹⁾ Ако није љубав, да шта је?

јажљивост, која стално прати искрену љубав, или понос или кокетство лукавог лоле. Ово је за њу била загонетка. Размисливши добро о томе, она је мислила, да је томе узрок бојажљивост, с тога је наумила да га охрабри већом пажњом, а према приликама чак и нежношћу. Она је спремала најнеочекиванији свршетак и с нестрпљењем очекивала је свакога тренутка романтичку исповест. Тајна, ма каква она била, свакад је тешка женском срцу. Њена ратна предузећа имала су свој успех. Бар Бурамин је пао у такву замишљеност, а његове се црне очи с таквом ватром заустављале на Марији Гавриловној, да је био одлучни тренутак, како изгледаше, врло близу. Суседи су говорили о свадби, као о свршеном делу, а добра Прасковија Петровна радовала се, што јој је кћи најпосле нашла себи достојна младожењу.

Старица је једном седела у трпезарији, растављајући гранд-пасијане, кад Бурмин уђе у собу и одмах пође питати је за Марију Гавриловну, „Она је у саду“, одговори старица, „идите к њој, а ја ћу вас овде чекати“. Бурмин пође, а старица се прекрсти и помисли: „Ваљда ће се ствар данас свршити!“

Бурмин је нашао Марију Гавриловну код језерца под ивом с књигом у руци и у белој хаљини, права јунакиња романа. После првих питања Марија Гавриловна намерно је престала да подржава разговор, појачавајући таквим начином узајамну забуну, од које се човек могао

спасти само изненадним и одличним признањем. Тако се и десило. Бурмин осећајући тешкоћу свога стања рекао је, да је тражио давно случај, да открије своје срце и замолио је Марију Гавриловну за малу пажњу. Ова је затворила књигу и пустила очи у знак пристанка.

„Ја вас волим, — рече Бурмин — ја вас волим страшно...“ (Марија Гавриловна зарумене се и саже главу). Ја сам био непажљив, прелајући се навици, милој навици, слушајући вас сведневно...“ (Марија Гавриловна сетила се првога писма St-Preux). „Сад је већ доцкан противити се судби мојој: сећање на вас, ваш мили, без сравања, лик од сад биће мучење и дика мога живота, али ми још остаје, да испуним тешку обавезу, да вам кажем страшну тајну и тиме поставим непремостиву преграду између нас...“

— Она је свагда „постојала“ — живо га прекиде Марија Гавриловна, „ја никад не бих могла бити вашом женом.“

— „Знам“, — одговори јој он тихо: „знам да сте некада волели; али смрт и три године жалости... Добра, мила Марија Гавриловна! Немојте ме лишити последње утехе: мисао, да би ви пристали учинити ме срећним, ако би...“

— Ћутите, ћутите, тако вам Бога. Ви ме мучите.

— Јест, ја знам, ја осећам да би ви били моја, али... ја сам најнесрећније створење... ја сам ожењен.

Марија Гавриловна погледа на њ с чуђењем

— Ја сам ожењен, — настави Бурмин: — ја сам ожењен, има већ четири године, али не знам... ни ко је моја жена, ни где је, и треба ли да се с њом ма кад видим!

— Шта кажете? — узвикнула је Марија Гавриловна. — Како је то чудновато! Продужите! Ја ћу вам рећи после... али продужите, молим вас.

— У почетку 1812. године, — поче Бурмин, — хитао сам у Вилну, где се налазио наш пук. Дошавши једном на станицу позно увече, наредио сам био, да што пре прежу коње, кад одједанпут се диже мећава, надзорник и кочијаш саветовали су ме, да почекам. Ја сам их послушао, али некакав несхватљив немир овлада мноме. Изгледало је као да ме неко гони. Међу тим мећава не попушташе. Нисам могао више чекати, наредио сам понова да се преже и пошао сам по самој бури. Кочијашу пало на памет да тера поред реке, што је требало да скрати пут за три врсте. Обале су биле засуте, и кочијаш је не опазивши прошао мимо места, где се скретало на друм, и тако смо се нашли у непознатом крају. Бура није престајала; ја опазих светлост и рекох кочијашу да гони тамо. Ми смо дошли у село, а светлост је била у сеоској цркви. Црква је била отворена, за оградом је стајало неколико саоница; по паперти су ходали људи: „Овамо, овамо!“ викнуло је неколико гласова. Ја рекох кочијашу да приђе. „За Бога, где си се задржао?“ рече ми неко:

„Девојка је у несвест пала, поп не зна шта да ради, а ми смо већ били готови да се вратимо. Улази брже!“ Ћутећи, скочио сам из саона и ушао у цркву, слабо осветљену са две или три свеће. Девојка је седела на клупици у тамном углу цркве, друга јој је трла слепе очи. „Хвала Богу“, — рече она, „што стигосте једном, госпођица умало што није умрла.“

Стари свештеник приђе ми с питањем:

— Велите ли да почнем?

— Почините, почињите, оче! — рекох ја расејано. Девојку подигоше. Учинило ми се, да није ружна... Неразумљива и неопростива лажна мисленост... Стао сам поред ње пред палом; свештеник је хитао; три мушкарца и собарица су држали младу и само су с њом били узети. Нас су венчали...

— Пољубите се, — рекоше нам.

Жена моја окрете мени своје бледо лице и ја хтедох да је пољубим... Али она крикну:

— Ах, ово није он, није он! — и паде опет у несвест.

Сведоци упрли у мене преплашене очи. Ја се окренем, изађем, скочим у саоне и викнем:

— Терај!

— Боже мој! — узвикну Марија Гавриловна, — и ви ништа не знате шта се десило с јадном вашом женом?

— Не знам, — одговори Бурмин, — не знам ни како се село зове у коме сам се венчао; не сећам се ни са које смо станице пошли.

У то време ја сам тако мало обраћао пажњу мом преступном несташлуку, да сам, удаљивши се од цркве, заспао и пробудио се тек сутра дан изјутра, кад смо били већ на трећој станици. Слуга, који је тада био са мном, умро је на походу, тако, да ја немам ни наде да ћу наћи ту, с којом сам се тако жестоко наша-лио, и која је сад опет тако жестоко освећена

— Боже мој, Боже мој! — рече Марија Гавриловна, узевши га за руку: — дакле то сте били ви! И ви мене не познајете?

Бурмин побледе... и баци се на колена пред њом...

ЈЕВТИНА БИБЛИОТЕКА РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Бр. 9.

А. С. ПУШКИН

Госпођица сељанка

ДРУГО ИЗДАЊЕ

Превео

Михаило М. Вукићевић

БЕОГРАД—НОВИ САД

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ БРАЋА ГРУЗИНЦЕВИ

1921.

У једној од наших забачених губернија налазило се имање Ивана Петровића Берестова. У својој младости он је служио у гарди, почетком 1797. године дао је оставку и отпутовао у своје село, које није напуштао. Оженио се сиротом девојком племићске крви, која умре при порођају, за време кад он беше на путу. Послови око имања убрзо су га утешили. Сазидао је дом по свом плану, подигао је на имању фабрику сукна, уредио приходе и почео сматрати себе за најпапетнијег човека у целој околини, у чему се слагаху са њим и сви његови суседи, који му долажаху у госте са својим породицама и псима. Радним даном носио је блузу од плиша, празником је облачио жакет од сукна домаће производње, водио је књигу расхода лично с њим и ништа није читао, осим сенатских новина. У опште њега су волели, ма да су га сматрали гордим. Са њиме се није слагао једино Григорије Ивановић Муромски, његов најближи сусед. То беше прави руски спахија. Пошто је пролумповао у Москви већи део свог имања и како у то време оста удовац, он отпутова у своје последње село, где продужи да прави глупости, али сада друге врсте. Засадио је парк по енглеском начину, на који је трошио скоро све приходе. Његови сеизи беху одевени у енглеско цокејско одело. Узео је Ен-

глескињу за бону својој кћерци. Имање своје обрађиваше на енглески начин.

Али на туђ начин обрађен хлеб руски не рађа и, без обзира, на знатно скраћивање расхода, приходи Григорија Ивановића нису се повећали; он је и у селу нашао начина да се задужује; па и поред свега тога сматран је за паметног човека, јер се први од свих спахија из своје губерније досетио, да заложити имање у турском савету — обрт, који у то време изгледаше врло сложен и смео. Од људи, који га осуђиваху, највише га осуђиваше Берестов, чија најглавнија црта карактера беше мржња према свему новом. Он није могао равнодушно да говори о англуманији свога суседа и сваки час је налазио прилике да га критикује. Ако је показивао госту своје имање, као одговор на похвале на његово газдинско управљање домазлуком: „Да, господине!“ говорио је он са лукавим осмехом: „није код мене као код суседа Григорија Ивановића. Није ми стало, да на енглески начин осиромашим! Задовољан сам и на руски начин да будем сит“. Овакве и сличне шале, старањем суседа, долазиле су до уха Григорија Ивановића, са допунама и објашњењима. Англуманија није подносила критику као и наши новинари. Он је беснео и прозвао је свог пецкала медведом и паланчанином.

Такви су били односи између ова два поседника; кад је син Берестова допутовао к оцу на село. Он се школовао у *** Универ-

зитету и имао је намеру, да ступи на војну службу, али отац то није одобравао. За грађанску службу рачунао је млади човек да је неспособан. Један другом нису хтели попустити и млади Алексеј оста за време као спахија, пустивши брке на сваки случај.

Алексеј беше, у самој ствари, момак. Заиста, жалосно би било, да његов витки стас никад не обавије војни мундир и кад би он, у место да се дичи јашући на коњу, провео своју младост погнут над канцеларијским актима. Гледајући како он у лову јури на коњу, увек на челу, суседи говораху у глас, да од њега никад неће постати прилежан практикант. Спахијске кћери интересовале су се за њ, а некад и заносиле њиме; али се Алексеј мало освртао на њих, и оне су сматрале, да је узрок његове неосетљивости некаква љубавна веза. У самој ствари, ишао је од руку до руку препис адресе једног његовог писма: „Акулини Петровној Курочкиној, у Москви, преко пута Алексејевског манастира, у кући казанџије Савелева, а Вас најпокорније молим да доставите писмо ово А. Н. Р.“

Ти од мојих читалаца, који нису живели на селу, не могу себи да представе, како су дивне те паланачке девојке. Одрасле на чистом зраку, у хладу својих баштенских јабука, све знање о свему и животу поцрпеле из књига. Усамљеност, слобода и читање књига рано у њима развијаху осећаје и страсти, непозна-

те нашим расејаним лепотицама. За госпођицу је звук звонцета већ догађај, пут у оближњу варош сматра се као епоха у животу, а посета госта оставља дугу, а некад и вечиту успомену. Наравно, сваком је слободно да се смеје над неким њиховим чудноватим особинама, али шале посматрача лаика не могу уништити њихове праве вредности, од којих је најглавније: нарочити лични карактер, самобитност (*individualité*), без чега, по мишљењу Жан Пола, не постоји и вредност човечија. У престоницама жене добијају, можда, боље образовање, али навике светског живота убрзо изгледа карактере и стварају тако једнолике душе, као и модерне шешире. Ово нека се не разуме као оцена и осуда, ипак „*nota nostra menet*“¹⁾, као што пише у једном старом коментару.

Није тешко представити, какав је утисак морао учинити Алексеј у кругу наших спахиџа. Први се он јавио у њихову средину намрштен и разочаран, први је он говорио о изгубљеним радостима и о својој увелој младости; и поврх свега тога он је носио црн прстен са мртвачком главом. Све је то било врло ново у тој губернији Госпођице су лудовале за њим.

Али више од свију интересовала се њиме кћи нашег англомана, Лиза или Бетси, како

¹⁾ Примедба наша остаје

је обично звао Григорије Иванович). Очеви нису одлазили један код другог; она Алексеја још није видела, међу тим све младе сусетке једино су о њему говориле. Њој је било седамнаест година. Црне очи давале су нарочиту живост њеном гаравом и пријатном лицу. Она је била јединица и, наравно, мезимица. Њена живахност и свакодневни несташлуци усхићавали су оца а доводили до очајања, мис Жаксон, четрдесетогодишњу кочоперну уседлицу, која се белила и навлачила обрве, два пута годишње прочитавала Памелу, добијала за то две хиљаде рубаља и умирала од досаде у тој варварској Русији.

Лизу је служила Наџа; она беше мало старија од ње, али такав ветропир, као и њена спахиџа. Лиза ју је врло волела, њој је поверавала све своје тајне, са њом је смишљала своје досетке, једном речју, Наџа је била виђенија личност у селу Прилучину, него ма која дворкиња из француских трагедија.

— Дозволите ми да одем данас у посету, — рече једном Наџа одевајући гос ођицу.

— Можеш, али куда?

— Код Берестових у Тугилово. Данас жена њиховог куvara слави имен-дан и јуче је долазила да нас позове на ручак.

— Тако! — рече Лиза — господа у свађи, а слуге једно другом у госте одлазе.

— Шта се нас тичу господа! — одговори Наџа: — при том ја сам ваша, а не вашег

оца. А ви се ваљда нисте свађали са младим Берестовим, а старци нека се и туку, ако им то чини задовољство.

— Постарај се, Насћа, да видиш Алексеја Берестова, па ћеш ми подробно испричати, како изгледа и какав је то човек.

Насћа јој обећа, а Лиза је цео дан нестрпљиво очекивала њен повратак. Увече се Насћа врати. „Е, Лизавета Григорјевна“, рече она: „видела сам младог Берестова; нагледала сам га се довољно; цео дан били смо заједно“.

— Како то? Испричај, испричај ми све по реду.

— Ево одмах: пошли смо, ја, Анисја Јегоровна, Ненила, Дуња...

— Добро, знам. А после?

— Дозволите, испричаћу све редом. Тако, дошли ми на ручак. Соба пуна људи. Ту су били: Колбински, Захарјевски, трговкиња са ћеркама, Хлупински...

— Добро, а Берестов?

— Причекајте. Седосмо за сто, трговкиња у зачељу, ја поред ње... њене се кћери набурише, али шта ме брига...

— Ах, Насћа, како си ти досадна са твојим појединостима!

— О како сте ви нестрпљиви! Кад смо устали после ручка... а седели смо око три сата, ручак је био славан, колачи, блан-манже плаво, црвено и пругасто.. Таман се ми ди-

госмо и пођосмо у башту да играмо лончића, а наиђе млађи господин.

— Па, шта? Је ли истина, да је он врло леп?

— Леп је за чудо; лепотиња, може се рећи. Висок, стасит, румен по свом лицу.

— Заиста? А ја сам баш мислила, да је он блед. Па? Како ти изгледа? Тужан, замисљен?

— Шта кажете? Таквог обешењака нисам видела од кад сам се родила. Паде му на ум да и он са нама игра лончића.

— С вама до се игра лончића? Није могуће!

— Сасвим могуће. Још шта се досетио! Ако ухвати, да љуби.

— Како хоћеш, Насћа, али лажеш.

— Како хоћете, не лажем. Ја сам се једва од њега отела. Цео дан се са нама тако шалио.

— Како то? Говоре, да је он заљубљен и да ни на кога не гледа?

— Не знам, али је мене тако много гледао, такође и Тању, кћер трговкиње, и на Пашу од Колбинских, али нећу да грешим, није никога увредио, баш је несретник један?

— То је чудновато! А шта се чује у кући за њега?

— Господин је, говоре, врло добар: тако је добар, тако весео. Једно не ваља, много не ваља, много воли да јури за девојкама. Али,

по моме, то још није несрећа, временом ће се умирити.

— О, како би ја волела да га видим! — уздахну Лиза.

— Па то није тешко? Тугилово од нас није далеко — свега три врсте: пођите у шетњу тамо или пројашите, ви ћете га сигурно срести. Он сваког дана рано изјутра одлази са пушком у лов.

— Не, не ваљда тако. Може помислити да јурим за њим. Уз то, наши су очеви у свађи, зато ипак не би требало да се ја са њим упознам... Ах, Насћа: знаш, шта? Обући ћу се као сељанка?

— Заиста то може: обучите сељачку кошуљу од грубог платна, сарафан, па смело идите у Тугилово; уверавам вас, да ће Берестов скренути пажњу на вас.

— А умет да говорим по овдашњем наречју. Ах, Насће, мила Насћа! Како смо се дивно досетиле! — И Лиза леже да спава са тврдом намером, да све то испуни. Идућег дана приступи остваривању свога плана: посла у радњу, да јој купе грубог платна, плаве китајске памучне материје и бакарна дугмад, па са Насћом скроји себи кошуљу и сарафан посади све слушкиње да шију, и до мрака све беше готово. Лиза обуче тек сашивено одело и погледа се у огледало и учини јој се, да никад није лепше и милије изгледала, него сада. Она проучи своју улогу. За време хода дубоко се клањала и не-

колико пута је затим махала главом, као маљчак направљен од иловаче... говорила је на сељачком наречју, смејући се, крила је рукавом лице, и заслужила потпуно одобравање Насћино. Једно је беше бацило у бригу: она је пробала да иде боса по авлији, али јој шљунак и песак изгледаху врло оштри, а каменчиће није могла ни да поднесе. Али јој Насћа и ту поможе: она узе меру са Лизине ноге, отрча у поље к Трофиму пастиру и поручи пар опанчића по тој мери. Сутра дан, зором, пре сунца пробуди се Лиза. У кући су још сви спавали. Насћа је чекала код капије. Чу се звук рога и сеоско стадо наиђе поред спахијског дома. Трофим, пролазећи поред Насће, даде јој мале шарене опанчиће и доби од ње пола рубље, као награду. Лиза се полако обуче у сељачко одело, шапућући објасни Насћи, како ће пред Мис Жаксон оправдати њено одсуство, изиђе на капицик, и кроз башту отрча у поље.

На истоку сијаше зора и златни редови облака очекиваху сунце, као дворске слуге свога господара: ведро небо, јутарња свежина, роса, поветарац и тичија песма испуњаваху Лизино срце младалачком веселошћу; бојећи се да сретне кога од познатих, она, како јој изгледаше, није ишла, него летела. Приближивши се једној шумици, која се налазаше на граници овог имања, Лиза пође лакше. Ту је она требала да очекује Алексеја. Њено срце је силно куцало, сама није знала зашто, али страх, који

прати наше несташлуке младости и чини у главном њихову драж. Лиза уђе у дубину шумице. Њен тих шум, који се распростирао, поздрављаше девојку. Њена се веселост умири. Мало по мало она се предаде слатким маштаријама. Она је мислила... али да ли је могуће тачно одредити, о чему мисли седамнаестогодишња госпођица, сама, у шумици, у 6 часова пролетњег јутра? Тако је она ишла замишљена по стази, окружена са обе стране високим дрвећем, кад одједном диван ловачки кер залаја на њу. Лиза се уплаши и викну. У то време чу се глас: „*but be u, Sbagar, ici.*“ и млади ловац појави се из дбуна. „Не бојте се, мила моја, — рече он Лизи: мој кер не уједа“. Лиза је успела да се поврати од страха и умеде одмах да искористи случај. „Та не, господине — рече она, пола уплашено, пола стидљиво — бојим се; он, гле како је зао, опет ће да кидише“. Алексеј (читалац га је већ познао) упорно гледаше на младу сељанчицу. „Ја ћу те испратити, ако се ти плашиш, — рече јој он: — ти ћеш ми дозволити да идем с тобом? А ко ти брани? — одговори Лиза: слободном слобода, а пут је светски. — „Одакле си ти?“ Из Прилучина; ја сам кћи Васиља ковача, идем да наберем печурака. (Лиза је носила котарчицу на узичици). А ти, господине? Из Тугилова, је ли тако? — „Сасвим тако, — одговори Алексеј: Ја сам собар младог господина“. Алексеј хтеде да уједначи њихов положај. „Е, л жеш“,

рече она: „Ниси наишао на будалу. Видим, да си ти главом господин“. — По чему ти то мислиш? — „Па по свему“. — Ипак? — „Та како да се господин од слуге не разликује? И одевен ниси као слуга, и цакаш друкчије, и кера не дозиваш као ми“. Лиза се све више допадала Алексеју. Навикнут да не прави церемоније са лепим сељанчицама, он хтеде да је загрли, али Лиза одскочи од њега и доби одједном тако строг и хладан израз, који мада насмеја Алексеја, али га ипак задржа од даљих покушаја. „Ако ви хоћете, да ми и даље останемо пријатељи, — рече она достојанствено, — то се више немојте заборављати“. Ко те научи тој мудрости? запита Алексеј, смејући се — да није Настица, моја познаница, слушкиња код ваше госпођице? Видиш ти, молим те, каквим се путем шири просвета? — Лиза опази да је изишла из своје улоге, и одмах се поправи. „А шта ти мислиш? — рече она: да ја никад не бивам у спахијском двору? Вараш се! Свега сам се наслушала и нагледала. Али, море, — продужи она: разговарајући с тобом, гљива ја нећу набрати. Иди ти, господине, твојим, а ја ћу својим путем. Прошћавајте“. Лиза хтеде да се удаљи, кад је Алексеј ухвати за руку. „Како те зову, душо моја?“ — Акулина, одговори Лиза, старајући се да ослободи своје прсте из Алексејевих руку: „та пустите ме, господине, треба већ да идем кући. — „Добро, душо, Акулина, баш морам доћи у госте твом оцу Ва-

сиљу — ковачу.“ — Шта хоћеш — одговори Лиза: тако ти Бога не долази. Ако код куће дознају, да сам ја са господином разговарала сама у шуми, тешко мени: мој отац Васиљ — ковач, избиће ме на мртво име. — „Али ја хоћу да се опет с тобом видим.“ — Па ја ћу опет доћи овде за гљиве. — „Кад?“ — Па, можда, сутра. — „Мила Акулина, пољубио бих те, али не смем. А сутра, знаш; у ово време, насигурно?“ — Тако ми света Петка помогла, — доћи ћу.

Млади људи се растадоше. Лиза изиђе из шуме, притрча преко поља, прокраде се у башту и брзо отрча у стају, где је очекиваше Насћа. Ту се преобуче, расејано одговарајући на питања нестрпљиве слушкиње и оде у трпезарију. Сто беше већ постављен, доручак готов и мис Жаксон, већ набељена и утегнута, као чашица за ракију, резала је хлеб на танка парчад. Отац је похвали за јутарњу шетњу. „Нема ничег здравијег, рече он: „него устајати врло рано“. Ту он наведе неколико примера из енглеских журнала, указујући, да сви људи, који су доживели више од сто година, нису употребљавали ракију и да су устајали у зору и зими и лети. Лиза га није слушала. Она је у мислима понављала све појединости јутрошњег сусрета, цео разговор Акулине са младим ловцем, и савест је поче мучити. Узалуд је бранила себе, да њихов разговор није прелазио границу учтивости, да та шала не може имати никаквих

последница — савест је роптала јаче од разума. Обећање, које је дала за сутрашњи дан све је више узнемиривало: она се реши да не одржи заклетву, али Алексеј, чекајући је узалуд, може отићи у село, да потражи кћер Васиља — ковача, праву Акулину, дебелу, богињаву девојку, и тако би се обелоданио њен лакомислен несташлук. Та помисао ужасаваше Лизу, и она се реши да сутра дан опет оде у шуму, као Акулина.

Са своје стране Алексеј беше усхићен; цео дан он је мислио о новој познаници; ноћу, у сну стајаше пред њим лице гараве лепотице. Сутра дан, још није ни свануло, а он се већ обукао. Није имао времена ни пушку да напуни, одмах оде у поље са својим верним Сбогаром и отрча ка месту које беше одређено за састанак. Око пола часа прође нестрпљивог очекивања; најзад спази да између цбуња промиче плави сарафан и гође у сусрет милој Акулини. Она се осмехну његовом одушевљењу, али Алексеј одмах примети на њеном лицу трагове туге и немира. Он је запита шта је томе узрок. Лиза признаде, да јој њен поступак изгледа лакомислен, и да се она каје, да овога пута она није хтела да одржи дату реч, али да ће тај састанак бити последњи и да га моли да прекину познанство, које их добуру не може одвести. Све је то, разуме се, казано на сељачком наречју, али мисли и осећаји, необични за просту девојку, поразише Алексеја.

Он употреби сав свој говорнички дар, да одврати Акулину од њене намере, уверавајући је у невиност својих жеља, обећавајући да јој никад неће дати повода да се каје, покораваше јој се у свему, заклињући да га не лишава ове једине утехе — да се виђа са њом насамом, ма и сваког другог дана, или два пут недељно. Он говораше страсно, и тог момента беше као заљубљен. Лиза га је слушала ћутећи. „Дај ми реч, рече она: — да нећеш тражити од мене других састанака, осим тих, које ја сама одредим“. Алексеј се закле светом Петком, али га она са осмехом заустави: „Нису потребне заклетве, — рече Лиза: — доста је да ми само обећаш“. После тога они пријатељски разговараху, шетајући заједно по шуми дотле, док му Лиза не рече: „Време је!“ Растадоше се и Алексеј, оставши сам, не могаше схватити како је ова проста сељанчица за два састанка успела да завлада њиме. Његови односи са Акулином имађаху за њега привлачност новине, и ако му прописи чудновате сељанчице изгледаху тешки, ипак му и не падаше на памет мисао да не одржи дату реч. Ствар је била у томе, што је Алексеј, без обзира на његов кобни прстен, на тајну преписку и мрачну разочараност, био добар и бујан дечко и имађаше чисто срце, способно да осећа невинне насладе.

Кад бих ја слушао само своју жељу, ја бих, наравно, описивао до ситница састанке младих људи, развијање узајамне наклоности и пове-

рења, занимање, разговоре; а и знам, да већи део мојих читалаца не би осећали моје задовољство. Те појединости у опште изгледале би досадне, због тога ћу их пропустити, само ћу укратко рећи, да, не прође ни два месеца, а мој Алексеј већ беше заљубљен до ушију, и Лиза не беше равнодушнија, ма да то не одаваше. Обоје беху сретни данашњицом и мало мишљаху о будућности.

Мисао о нераздвојној вези врло је често премицала у њиховој памети, али они никад о томе нису једно другом говорили. Узрок је јасан: Алексеј, ма колико да је био привезан к својој милој Акулини, увек се сећао растојања, које постоји између њега и сироте сељанчице, а Лиза је знала, каква мржња постоји између њихових очева и није смела да се нада на њихово узајамно измирење. При том, њено самољубље тајно је подстрекавало у мрачној, романтичној нади да, најзад види тугилевског спахију код ногу кћери прилучинског ковача. Али један важан догађај за мало не промени њихове узајамне односе.

Једног ведрога хладног јутра (каким је богата наша руска јесен) Иван Петровић Берестов изјаха у шетњу, за сваки случај узе три пара хртова, сеиза и неколико слушчади са плашилицама. У исто време Григорије Ивановић Муромски, саблажњен лепим временом, нареди да оседлају његову кусу кобилу и касом пође око својих поља обрађених на енглески на-

чин. Кад је дојашио до шуме, виде свог суседа, који је гордо јашио, одевен у долами, постављеној лисичијом кожом, и очекивајући зеца, кога дечаци виком и плашилицама истериваху из цбуња. Да је Григорије Ивановић могао предвидети овај сусрет, он би наравно, скренуо у страну, али је овако наишао сасвим неочекивано на Берестова и одједном се нађе од њега на растојању револверског домета. Није се могло друкчије: Муромски, као образован Европљанин, дојаха до свог противника и учтиво га поздрави. Берестов му одговори са истим поклоном као што се медвед на ланцу клања господи по заповести свог вође. У то време зец искочи из шуме па потрча пољем. Берестов и сеиз викнуше што су игда могли, пустише псе и одкасаше свом брзином. Кобила Муромскога, која никад није била у лову, уплаши се и полете. Муромски, који се хваљаше да је добар јахач, пусти јој на вољу и у себи беше рад случају, који га избави од непријатног сабеседника. Али кобила, кад докаса до јарка, који раније није опазила, одједном скрену у страну да се Муромски не могаде задржати. Паде доста тешко на смрзнуту земљу и, лежећи, проклињаше своју кусу кобилу, која, као да се освести, одмах се заустави чим је осетила да је без јахача. Иван Петровић дојаха до њега и упита га, да се није убио. За то време доведе сеиз кривца-кобилу, држећи је за узду. Он помаже Муромском да узјаше, а Берестов

га позва својој кући. Муромски не могаде да одрекне, јер се осећао обавезан, и тако се Берестов врати кући са поносом, што је уловио зеца и водећи свог противника рањеног и скоро као заробљеника.

Суседи, доручкујући, разговараху доста пријатељски. Муромски замоли Берестова за кола, јер признаде, да због пада није у стању да одјаше кући. Берестов га испрати до степеница, а Муромски не оде пре, него што узе од њега реч, да ће идућег дана (заједно са Алексејем Ивановићем) доћи на пријатељски ручак у Прилучино. Ето тако, свађа, стара и дубоко укореењена, изгледаше да беше на путу да се прекине због плашљивости једне кусе кобиле.

Лиза истрча у сусрет Григорију Ивановићу. „Шта је то, тата? — рече она зачуђена: — зашто ви рамљете? Где је ваша кобила? Чија су то кола?“ — Е, то се не можеш сетити, my dear,* — одговори јој Григорије Ивановић, и не дајући јој да се прибере, извести је, да ће сутра код њега бити на ручку оба Берестова. „Шта ви то говорите! — рече она, побледивши. „Берестови, отац и син! Сутра код нас на ручку! Не, тата, како вам је воља — ја се нећу ни пошто појавити.“ — Шта ти је, јеси ли ти луда? — одговори отац: одкад си ти постала тако стидљива, или према њима осећаш наследну мржњу, као јунакиња из романа? Доста, не лудирај се... — „Не, ни за што н свету,

* Драга моја.

ни за каква блага нећу изићи пред Берестове“. Григорије Ивановић слеже раменима и више се са њом није препирао, јер је знао, да пркосом од ње ништа неће добити, и пође да се одмара од шетње, које ће се увек сећати.

Лизавета Григоријевна уђе у своју собу и дозвола Насћу. Обе дуго расуђиваху о сутрашњој посети Шта ће помислити Алексеј, ако позна у добро васпитаној госпођици своју Акулину? Како ће мишљење он имати о њеној скромности? Са друге стране, Лиза је врло хтела да види, какав ће утисак на њега учинити тај сусрет, тако неочекивани. Одједном у њеној глави јави се једна мисао. Она је саопшти Насћи; обе јој се обрадоваше, као проналаску и решише да је испуне насигурно.

Идућег дана при доручку Григорије Ивановић запита кћер, да ли је још намерна, да се крије од Берестових. „Тата, — одговори Лиза: — ја ћу их примити, ако вам је воља, само под погодбом: Како би било да ја пред њих изиђем, шта било да радим, ви ме нећете грдити и нећете дати знака чуђења или незадовољства“. — Опет некакав несташлук! рече смејући се Григорије Ивановић! — Па, добро, добро пристајем, ради што хоћеш, црнооки мој немирко. Говорећи ово он је пољуби у чело, и Лиза отрча да се спрема.

Тачно у два сата кола домаће изrade, за-прегнута са шест коња, уђоше у двориште и обиђоше око густог зеленог круга од ђубња.

Стари Берестов уђе уз басамке на главна врата помаган од два лакеја Муромскога. За њим дојаха његов син и заједно уђоше у трпезарију, где сто већ беше постављен. Муромски прими своје суседе што је могао љубазније, предложи им да пре ручка разгледају парк и зверињак, и поведе их по стазама, брижљиво очишћеним и посутим песком. Стари Берестов је у себи жалио за изгубљеним напором и временом на те некорисне ћефове, али ћуташе из учтивости. Његов син не осећаше се незадовољан као практичан спахија, ни очаран као самољубив англоман, али је зато с нестрпљењем очекивао да види домаћинovu кћер, о којој је много слушао, и ма да његово срце, као што нам је познато, беше већ заузето, ипак млада лепотица увек има право на његову уобразиљу.

Вративши се у салу, они седоше у троје: старци се сећаху прошлих времена и анекдота из своје службе, а Алексеј размишљаше о томе, какву улогу да одигра у присуству Лизе. Он реши, да ће немарна расејаност у сваком случају бити најприличнија и због тога се спреми. Врата се отворише: он окрете главу тако равнодушно, са таквом охолом немарношћу, да би и срце најокорелије кокетке морало да задрхти. На несрећу, место Лизе, уђе стара мис Жаксон, набељена и утегнута са обореним очима и са малим поклоном, и диван ратни план Алексеја сасвим пропаде. Није он успео да се поново прибере, а врата се опет отворише, и

овог пута уђе Лиза. Сви устадоше; отац поче да представља госте, но одједном се заустави и брзо се уједе за усну... Лиза, његова гаравуша Лиза, беше набељена до ушију, нафракана више него и сама мис Жаксон; лажне локне, много светлије од њене косе, беху рашчешљане као парика Лудвика XIV; рукави à l'imbecile стрчаху као кринолини in dame de Paris; * струк преко мере стегнут као слово икс, и сви брилијанти њене матере, који још не беху заложени у заложној банци, сијаху се на њеним прстима, врату и ушима. Алексеј не могаде да позна своју Акулину у овој смешној и сјајној спахињици. Његов отац пољуби њену ручицу и она са досадом следоваше његовом примеру; кад се дотаче њених белих прстића, њему се учини да они дрхте. Међу тим, он примети њену ножицу, намерно истакнуту и обувену са свемогућим кокетством. То га унеколико примири са њеним осталим оделом. Што се тиче белила и руменила, то због простоте своје душе, морамо признати, он није одмах приметио, па и после није подозревао. Григорије Ивановић сетио се свог обећања и старао се да не покаже ни најмање чуђење, а шала његове кћери изгледаше му врло забавна, да се он једва уздржао од смеха. Али није било до смеја кочоперној Енглескињи. Она се сетила, да су руменило и белило украђени из њеног ормана, и јака румен од љутње проби кроз вештачку

* Маркиза Помпадур, фавориткиња Луја XV.

белину њеног лица. Она стрелаше погледом младу несташницу, која, одлажући за после сва објашњења, претвараше се, као да их не примећује.

Седоше за сто. Алексеј продужи да игра своју улогу расејаног и замишљеног човека. Лиза се мазила, говорећи кроз зубе, певушећи, и то само француски. Отац сваки час погледаше на њу, не разумевајући њен циљ, али налазаше да је све то врло забавно. Енглескиња се љутила и ђутала Само Иван Петровић беше као код своје куће: јео је за двојицу, пио по својој мери, смејао се своме смеху и све је пријатељскије разговарао, смејући се на глас.

Најзад устадоше од стола; гости одоше, а Григорије Ивановић пусти на вољу свом смеју и запиткивањима. „Шта ти је то пало на ум да их исмеваш? — запита он Лизу. — А знаш ли шта? Белило, заиста, теби лепо доликује; не разумем се у тајнама женске тоалете, али на твом месту ја бих се белио; разуме се не одвећ, него по мало.“ Лиза је била одушељена успехом свог проналаска. Она загрли оца, обећавајући му, да ће промислити о његовом савету и отрча да умилостави раздражену мис Жаксон, која једва пристаде да отвори врата и да саслуша њено оправдање. Лизу је било стид да се покаже пред непознатим људима тако црнпураста; она није смела да замоли... она је била уверена, да ће добра, мис Жаксон опростити њој... и т. д. и т. д.

Мис Жаксон, кад се уверила, да је Лиза није хтела да исмеје, умири се, пољуби Лизу и, као доказ да су се помирили, поклони јој теглицу енглеског белила, коју Лиза прими и искрено јој захвали.

Читалац се могао досетити, да сутра дан Лиза није пропустила прилику, да не оде на састанак у шумицу. „Ти си био, господине, јуче код наших у гостима? — рече она одмах Алексеју: — како ти изгледа наша спахињица?“ Алексеј одговори да је није ни приметио. „Штета“, одговори Лиза. — А зашто? упита Алексеј. „Па зато, што сам хтела да те питам, је ли истина, што говоре...“ — А шта говоре? — „Је ли истина што говоре, да ја личим на спахињицу?“ — Каква будалаштина! Она је пред тобом наказа над наказама. — „Ах, господине, грешиш кад тако говориш: наша је госпођица тако бела, тако је по моди обучена! Ја се не могу ни поредити са њом!“ Алексеј јој се закле, да је она лепша од свих могућих белих госпођица и, да би је умирио, поче да описује њену госпођицу тако смешним цртама, да се Лиза од свег срца смејала. „Све једно, — рече она са уздахом: — ма да је госпођица, можда и смешна, ипак сам ја према њој неписмена будала.“ — Их! — рече Алексеј: имаш о чему и да жалиш! Баш ако хоћеш, ја ћу те за кратко време научити да читаш и пишеш. — „Истина, — рече Лиза: — зашто да не пробамо у самој ствари?“ — Изволи,

мила моја, почнимо одмах. — Они седоше. Алексеј извади писаљку из џепа и блок, и Акулина научи азбуку врло брзо. Алексеј се не могаше надивити њеној бистрини. Идућег дана она пробаше и да пише; с почетка је писаљка није слушала, али кроз неколико минута она црташе слова доста слично. „Какво је ово чудо! — говораше Алексеј. „Па наша обука иде брже, него по ланкастерској системи.“ У самој ствари, на трећем часу Акулина већ срицаше по слоговима „Наталија, кћер спахије“, прекидајући читање примедбама, које Алексеја озбиљно задивљаваху, и цео лист је нашврљала афоризмима, изабраним из те приповетке.

Прође недеља, а међу њима отпоче преписка Поштанско сандуче беше шупљина једног старог храста. Наша тајно обављаше службу поштара. Тамо је Алексеј доносио писма написана крупним рукописом и ту је налазио, на обичној плавој хартији, сврачије ноге своје љубљене Акулине, која приметно привикаваше к лепшем стилу, и њен ум се приметно развијао и образовао.

Међу тим, недавно познанство између Ивана Петровића Берестова и Григорија Ивановића Муромског јаче се утврдило и ускоро се претвори у право пријатељство, а ево због чега Муромски је често мислио о томе, да ће по смрти Ивана Петровића, цело његово имање прећи у руке Алексеју Ивановићу, да ће у том случају Алексеј Ивановић бити најбогатији

спахија у тој губернији и да нема разлога да се он не ожени Лизом. А стари Берестов, са своје стране, ма да и признаваше у свом суседу неку занешеност (или по његовом изразу, енглеску лудост), ипак му не одрицаше и много одличних особина, на пример, ретку промућурност. — Григорије Ивановић беше близак рођак грофу Пронском, човеку познатом и свемоћном; гроф би могао бити врло користан Алексеју, а Муромски ће се вероватно обрадовати (тако је мислио Иван Петровић), да уда своју кћер тако сретно. Старци све то промислише, сваки за се, до тог времена, док најзад не проговорише један с другим, загрлише се, обећаше да ће ствар удесити и почеше сваки са своје стране да се труде. Муромском је предстојала тешкоћа: да наговори своју Бетси да се ближе упозна са Алексејем, кога није видела од оног ручка, кога ће се дуго сећати. Изгледаше да се они једно другом не допадаху нарочито; бар Алексеј више не сврати у Прилучино, а Лиза је одлазила у своју собу увек, кад их Иван Петровић удостоји својом посетом. „Али, — мислио је Григорије Ивановић: — ако Алексеј буде долазио код мене сваки дан, то ће се Бетси морати у њега заљубити. То је само по себи. Време ће све учинити“.

Иван Петровић мање се бринуо о успеху својих намера. Тог истог вечера дозва он сина у кабинет, запали лулу и, пошто је мало по-

ћутао, рече: „Зашто ти, Аљоша, одавно не спомињеш своју службу? Или те хусарски мундур више не привлачи? — Не, оче, — одговори са поштовањем Алексеј: — ја видим, да вам није по вољи, да ја одем у хусаре; моја је дужност да вам се покоравам — Добро — одговори Иван Петровић: — види се, да си ти послушан син; то ме теши; нећу ни ја да ти чиним на жао; не терам те да ступиш... одмах... у грађанску службу, али за сада имам намеру да те женим.“

— Са киме то, оче? — запита зачуђен Алексеј.

— Са Лизаветом Григорија Муромског: — одговори Иван Петровић: — ретка невеста, зар не?

— Оче, ја о женидби још нисам мислио...

— Ти ниси мислио, зато сам ја мислио и решио.

— Воља ваша, али ми се Лиза Муромскаја сасвим не допада.

— Доцније ће ти се допасти. Причекај — заволећете се.

— Ја не осећам себе способним да је учиним срећном.

— Није твоје да бринеш о њеној срећи. Шта? Тако ти поштујеш родитељску вољу? Добро!

— Како год хоћете, ја не желим да се женим и нећу се женити.

— Ти ћеш се оженити или ћу те ја про-

клети, а имање — како Бог да! — продаћу и пролумповаћу, а теби ни гроша нећу оставити. Дајем ти три дана на размишљање, а дотле ми не излази на очи.

Алексеј је знао, да ако његов отац уврти себи нешто у главу, то се више, по речима Тараса Скотињина, ни клином не истера; али Алексеј беше на оца, и тешко га је било приволети кад се заинати. Он уђе у своју собу и поче да размишља о границама очеве власти, о Лизавети Григоријевној, о свечаном очевом обећању, да ће га искључити из наследства и, најзад о Акулини. Први пут сада виде он јасно, да је у њу страсно заљубљен; романтична мисао да се ожени сељанком и да живи од свога рада дође му у главу, и што је више мислио о овом одлучном поступку, то је у њему све више налазио смисла. Он написа Акулини писмо најразговорнијим рукописом и врло очајним стилем, извештавајући је о пропасти која им грози и одмах јој предложи брак. Однесе одмах писмо у пошту, у дупљу, и леже да спава потпуно задовољан собом.

Идућег дана Алексеј тврдо решен у својој намери, појаха рано ујутру ка Муромском да се отворено са њим објасни. Он се надао да пробуди код њега великодушност и да га приволи на своју страну. „Је ли код куће Григорије Иванович?“ — запита он, заустављајући свог коња пред степеницама прилучинског замка.

— Није, — одговори слуга: — Григорије

Ивановић још од јутрос је отишао од куће. — „Каква непријатност!“ помисли Алексеј. „Је ли код куће, бар, Лизавета Григоријевна?“ — Код куће је. — Алексеј скочи са коња, предаде узде лакеју и пође без пријаве.

„Све ће се решити, — мислио је он, приближујући се к сали, „објаснићу се са њом лично“. Он уђе ... и застаде као скамењен! Лиза .. не, Акулина, мила, црнпураста Акулина, не у сарафану, него у белој јутарњој хаљини, седела је поред прозора и читала његово писмо; она беше тако занета, да није чула кад је он ушао. Алексеј се не могаше уздржати од радосног усклика. Лиза уздрхта, подиже главу и хтеде побећи. Он се баци да је задржи. „Акулина, Акулина!“ Лиза се стараше да се ослободи од њега... „Mais laissez moi donc, Monsieur: mais êtes vous fou?“. понављаше она, уклањајући се. „Акулина! пријатељу мој, Акулина!“ — понављаше он, љубећи јој руке. Мис Жаксон, сведок те сцене, није знала шта да мисли. У тај мах отворише се врата и уђе Григорије Иванович.

„Аха!“ рече Муромски: „па код вас, изгледа, ствар је свршена!..“

Читаоци ће ме ослободити излишне обавезе да описујем расплет.

*) „Али, та оставите ме господине: или сте ви полудели?“

Свесловенска Књижарница

М. Ј. Стефановић и друг, Београд

Поенкарева ул. 36. — Основана 1911. — Текући рачун: Филијал
Прашке Кредитне Банке. — Телефон са међуградским 926. — Адреса
за телеграме: „Свесловенска“

препоручује следећа своја издања:

Арцибашев: <i>Смрт Ивана Ланде</i>	Дин. 6—
Достоевски Ф.: <i>Беле ноћи</i>	„ 4-50
Кара Ђорђевић Петар: <i>О слободи</i>	„ 6—
Ковалев кн: <i>Борба са злочиним путем васпитања</i>	„ 3—
Кујунџић Др. В.: <i>Васерманова реакција њен значај и примена</i>	„ 2—
Најдановић Драг.: <i>О победној војни (са илустр.)</i>	„ 2—
Потанинко: <i>Генералова кћи</i>	„ 9—
Савичевић Др. М.: <i>Венеричне болести</i>	„ 6—
Савичевић Др. М.: <i>Ко се сме женићи?</i>	„ 1—
Савичевић Др. М.: <i>Ерлихов лек 606 и сифилис</i>	„ 1—
Ојенкијевић Х.: <i>Quo vadis? у повезу</i>	„ 18—
Толстој Л. Н.: <i>Дейиштво</i>	„ 6—
„ „ „ <i>Дечаштво</i>	„ 8—
„ „ „ <i>Младост</i>	„ 14—
„ „ „ <i>Може ли бити земља приватна својина</i>	„ 1-20
„ „ „ <i>У чему је моја вера?</i>	„ 5—
Тургенев И.: <i>Прва љубав</i>	„ 4-50
„ „ „ <i>Фауст</i>	„ 3—
Одавић Риста: <i>Звуци руске лире</i>	„ 9—
Фурније Алфред: <i>Нашим синовима кад наврше 20 година</i>	„ 3—
Шишковић Драг.: <i>Један од многих</i>	„ 8—
Петровићев Др. Бр.: <i>Словени у вишој науци</i>	„ 3—
Приговештке за децу са сликама	„ 4—
Дечја шала и забава	„ 5—
Моја прва књига	„ 5—
Дечји свет	„ 5—
Дечје радовање	„ 8—
Дечје бајке	„ 8—
Дарак доброј деци	„ 8—
Школки одмор	„ 10—

ЧИТАЈТЕ!

На вашем матерњем језику литература сроднога вам рускога народа

ЦЕО КУЛТУРНИ СВЕТ

и пријатељи и непријатељи рускога народа — интересују се богатом руском књижевношћу.

Зар може вас, браћо рускога народа, да не интересује његова књижевност? Хиладама дела руских књижевника вама још није познато!...

Издавачко предузеће у Краљевини С. Х. С. „БРАЋА ГРУЗИНЦЕВИ“

жељећи да пружи братском народу по најнижој цени у најбољим преводима најбоља дела како старих тако и савремених изабраних руских писаца — приступило је издавању јевтине библиотеке руске литературе.

Сваке недеље излази нова књижица.

Свака књижица стаје САМО ЈЕДАН ДИНАР и чини за себе целину.

Тражите свуда! == Тражите свуда!

Књижарима, киосцима, ревизорима новина, агенцијама нарочити попуст. ПОРУЧБИНЕ КЊИГА упућивати на адресу: *Нови Сад, улица Краља Петра број 2. Главном стоваришћу издавачког предузећа Браћа Грузинцеви.*

По свима питањима редакциске природе треба се обраћати Редакцији издавачког предузећа — Београд, Битолска 31.

Издавачко предузеће обраћа се свима пријатељима нашег узамног културног рада с молбом, да му помогну у распростирању наше библиотеке међу широм читалачком публиком, којој су мање позната дела сродних јој по крви руских списатеља. у библиотеци коју ми издајемо читалац ће наћи све што га, као брата великог руског народа, може интересовати, наиме: живот, обичаје, друштвеност, карактер, природу, психологију рускога народа.

С поштовањем ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ.

Услови претплате

на

„Јевтину Библиотеку Руске Литературе“

У току 3 месеца добијате 13 бројева
за Дин. 11-70.

У току 6 месеци добијате 26 бројева
за Дин. 23-40.

У току 12 месеци добијате 52 броја
за Дин. 46-80.

ПРИМЕДБА: Како је претплата удешена по
броју књига, а не по времену, то ће они који се
буду претплатили на годину дана добити одмах све
бројеве које имамо на стоваришту, а у будуће по
једну свеску недељно.

Молимо пошт. претплатнике, у случају да неби
књиге уредно добијали нека се одмах обрате на
Стовариште Издавачког Предузећа, да би ово могло
предузети потребне мере.

С поштовањем

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ.

ЈЕВТИНА БИБЛИОТЕКА РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Бр. 33.

А. С. ПУШКИН

Дама-пик

Превела

Зорка М. Велимировићева

БЕОГРАД—НОВИ САД

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ БРАЋА ГРУЗИНЦЕВИ

1921.

КЊИЖАРА

ЗДРАВКА СНАСОЈЕВИЋ

БЕОГРАД стари телеграф

Дама - пик

*Дама-пик значи скривено
нейријашљиво.*

Нова књига за гађање.

I.

А у натуштене дане	И добијали
Скупљали се они	И записивали
Често	Кредом
Терали су, нек им Бог	Тако су се у натуштене
опрости,	дане
Од педесет	Занимали они
На сто;	Послом.

Картало се код гардиста Нарумова. Дуга зимска ноћ прошла је неосетно; село се за вечеру у пет сати ујутру. Они што су добијали јели су с великим апетитом; остали су расејано седели пред празним тањирима. Али кад дође шампањац разговор оживе и сви узеше учешћа у њему.

— Како ти, Суринае? — упита домаћин.

— Изгубио сам, као обично. Мора се признати да сам несрећан: играм мирно, никад се не жестим, ништа ме не може избити из колосека, а непрестано губим!

— И ни једанпут ниси дошао у искушење? Ни једанпут ниси ставио на *вештину*?.. Дивим се твојој чврстости.

— А како Герман! — рече један од гостију, показујући на младога инжињера. — Никад од рођења није узео карте у руке, од рођења није забележио ни једну паролу, а до пет сати седи с нама и гледа нашу игру.

— Игра ме јако занима, — рече Герман, — али не могу да жртвујем преко потребно у нади да ћу добити сувишно.

— Герман је Немац: он је рачунџија, па то вам је! — примети Томски.

— Али ако ми је ко неразумљив, то је моја баба грофица Ана Фједоровна.

— Како? Зашто? — повикаше гости.

— Не могу да докучим, — настави Томски, — зашто моја баба не понтира.

— А шта је ту чудновато, — рече Нарумов, што осамдесетогодишња старица не понтира?

— Онда ви ништа не знате о њој?

— Не! Збиља, ја не знам ништа.

— О, онда слушајте! Треба да знате, да је моја баба, пре шесдесет година била у Паризу и тамо била у великој моди. Свет је јурио за њом, да би видео *la Vénus moscovite*; Ришеље јој се удварао, и баба уверава, да се он за мало није убио због њене суровости. У то време даме су играле фараона. Једном приликом на двору играјући с војводом Орлеанским она је изгубила на реч нешто много. Дошавши кући, баба, одлепљујући лажне младеже с лица и дрешећи кринолин, објави деди свој губитак, на-

редивши му да га исплати. Покојни деда, колико ја знам, био је нека врста бабиног слуге. Бојао се ње као ватре; па ипак, чувши за тако страشان губитак он дође ван себе, донесе јој рачуне, показа јој да су за пола године страћили пола милијона, рече јој да они у Паризу немају ни московска села, ни саратовска села, и отворено одрече да плати. Баба га ошамари и леже да спава сама, у знак своје немилости. Сутра дан нареди она да јој позову мужа, надајући се, да је домаћа казна дејствовала на њ, али га нађе непоколебљива. Први пут у животу имала је да се расправља и објашњава с њим; мислила је да га уразуми, доказујући му снисходљиво, да дуг и дуг није једно исто, и да има разлике између принца и колара. Како! Дед се бунио. Неда и свршено! Баба није знала шта да ради. Била је блиско позната с човеком врло утицајним. Чули сте о грофу Сен-Жермен, о коме причају тако много необичних прича. Знате, да се он издавао за вечитог Јуду, за проналазача животног еликсира и камена мудрости и тако даље. Исмевали су га као шарлатана, Казанова је у својим Записима говорио, да је он био шпијун; у осталом Сен-Жермен, без обзира на своју тајанственост, имао је врло угледну спољашност и био је врло љубазан човек у друштву. Баба га још и сад лудо воли и љути се, ако се о њему говори са омаловажавањем. Баба је знала да Сен-Жермен располаже великим новцем. Она се реши

да прибегне њему, написа му писамце и замоли га да неодложно дође к њој. Стари особенак дође одмах и затече је страшно скрушену. Она му у најцрњим бојама описа варварство свога мужа и рече најзад, да сву своју наду полаже у његово пријатељство и љубавност. Сен-Жермен се замисли. „Ја бих вас могао послужити том свотом, рече он, али знам, да ви нећете бити мирни, док ми је не исплатите, а ја не бих желео да вам стварам нове бриге. Има други начин — ви бисте могли да повратите натраг играјући опет.

— Али, драги грофе, — одговори баба, — кажем вам, да ми у опште немамо новаца.

— Ту није потребан новац, одговори Сен-Жермен, изволите ме саслушати.

Ту јој он откри тајну, коју би сваки од нас скупо платио...

Млади карташи удвојише пажњу. Томски запали лулу, завали се и настави:

— То исто вече појави се баба у Версаљу, аи *jeu de la reine*. Војвода Орлеански бацао је карте; баба му се овлаш извини, што није донела свој дуг, у оправдање измисли малу причу и поче да понтира према њему. Она изабра три карте, међу их једну за другом: све три изиђоше и баба поврати све.

— Случај! — рече један од гостију.

— Прича! — примети Герман.

— Можда су биле обележене карте! — прихвати трећи.

— Не мислим, — одговори важно Томски.

— Шта! — рече Нарумов, — ти имаш бабу која погађа три карте узастопце, и ти јој још досад ниси одузео ту каблистику?

— Није него! — одговори Томски. — Она је имала четири сина, међу њима је био и мој отац; сва четворица су очајни карташи и ни једноме није она открила своју тајну, ма да би то било добро за њих, па чак и за мене. Али ево шта ми је испричао стриц гроф Иван Илић и о чему ме је често уверавао. Покојни Чаплички, онај исти што је умро у сиротињи, проћердавши милиуне, једном је у младости изгубио на картама — сећам се, кад је играо са Зорићем — око три стотине хиљада. Био је у очајању. Баба, која је увек била строга према несташључивим младим људи, некако се сажали над Чапличким. Она му даде три карте, с тим, да их мете једну за другом, и узе од њега часну реч, да у будуће више никад не игра. Чаплички дође своме победиоцу: седоше да играју. Чаплички постави на прву карту педесет хиљада и доби, оцепи паролу, парола — пе — поврати све и још доби...

— Али време је да се спава; већ је четврт до шест.

Доиста већ је свитало. Млади људи испише своје чаше и разиђоше се.

II.

*Il parait que monsieur est décidément
pour les suivantes.*

*Que voulez-vous, madame? Elles sont
plus fraîches.*

Светски разговор.

Стара грофица *** седела је у својој соби за облачење пред огледалом. Била је окружена трима девојкама. Једна је држала бо-чицу с руменилом, друга — кутијицу са чо-дама, трећа — високу капу с тракама ватрене боје. Грофица није имала ни мало претензија на лепоту, одавно увелу, али је била сачувала све навике своје младости, строго се придр-жавала моде седамдесетих година и облачила се тако дуго, тако брижљиво као и пре шес-десетих година. Крај прозора седела је за ћерјевом госпођица, њена штићеница.

— Добар дан, grand' maman! — рече ула-зећи млади официр. — Bonjour, mademoiselle Lise. Grand' maman, долазим вам с молбом.

— Ради чега, Paul?

— Допустите да вам представим једнога од мојих пријатеља и да вам га доведем у петак на бал.

— Доведи га право на бал, и онда ћеш ми га представити. Јеси ли био вечерас код ***?

— Како да не! Било је врло весело; играли смо до пет сати. Како је дивна била Јелецка!

— Ех, драги мој! Шта је то на њој тако

лепо? Зар је таква била њена баба кнегиња Дарја Петровна?... Збиља, она је ваљда врло постарела кнегиња Дарја Петровна?

— Како постарела? — одговори расејано Томски; већ седам година како је умрла.

Госпођица подиже главу и даде знак мла-доме човеку. Он се сети, да су од старе гро-фице крили смрт њених вршњакиња, и уједе се за усне. Али грофица саслуша за њу нову вест с великом равнодушношћу.

— Умрла! — рече она, а ја нисам ни знала! Ми смо заједно биле постављене за дворске даме и кад смо биле представљене, царица је...

И грофица је по стоти пут причала унуку своју омиљену причу.

— Но, Paul, — рече затим, — сад ми помози да устанем. Лизице, где је моја табакера?

И грофица са својим девојкама оде иза заклона да доврши своју тоалету. Томски остаде с госпођицом.

— Кога ви то хоћете да представите? — упита лагано Лизавета Ивановна.

— Нарумова. Ви га познајете?

— Не! Је ли војно или цивилно лице?

— Војно.

— Инжењер?

— Не! коњаник. А по чему сте мислили да је инжењер?

Госпођица се насмеја и не одговори ни речи.

— Paul! — повика грофица иза заклона, — пошљи ми какав нови роман, само молим те не од садашњих,

— Како то, grand' мапан?

— То јест такав роман, где јунак не би задавио ни оца, ни мајку, и где не би било утопљених тела. Ја се страшно бојим утопљеника.

— Сад нема таквих романа. Да ли бисте хтели руске романе?...

— А зар има руских романа?.. Пошаљи ми, синко, молим те, пошаљи!

— Збогом, grand' мапан: ја се журим... Збогом, Лизавета Ивановна! По чему сте мислили да је Нарумов инжењер?

И Томски изиђе из собе за облачење.

Лизавета Ивановна остаде сама, она остави рад и загледа се кроз прозор. Убрзо се с једне стране улице иза куће на углу указа млад официр. Лице јој се обли руменилом; она се опет лати рада и наже главу над канвом. У том тренутку уђе грофица, потпуно обучена.

— Нареди, Лизице, — рече она, — да спреме кола, да изиђемо у шетњу.

Лизица устаде иза ђерђева и поче да са-вија свој рад.

— Шта ти је, дете? Јеси ли глува, шта ли? — повика грофица, — нареди да брзо спреме кола.

— Одмах! — одговори тихо госпођица и истрча у предсобље.

Слуга уђе и предаде грофици књиге од кнеза Павла Александровића.

— Хвала лепо! — рече грофица. — Лизице, Лизице, та куда ћеш?

— Да се обучем.

— Стићи ћеш, дете моје. Седи ту. Отвори прву свеску па читај гласно...

Госпођица узе књигу и прочита неколико реда.

— Јаче! — рече грофица, — шта је с тобом, дете? Што тако шапућеш?.. Стани, примакни ми клупицу, ближе... но!

Лизавета Ивановна прочита још две странице. Грофица зену.

— Баци ту књигу, — рече она, — какве глупости! Врати их кнезу Павлу и кажи да му захвале... Шта је било с колима?

— Кола су готова, — рече Лизавета Ивановна, погледавши на улицу.

— Што се ниси обукла? — рече грофица. — Увек морам да те чекам. То је непријатно, дете моје.

Лиза отрча у своју собу. Не прође ни два минута а грофица поче да звони из све снаге. Три девојке утрчаше на једна а собар на друга врата.

— Како то, не можете се дозвати? — рече грофица. — Кажите Лизавети Ивановној да је ја чекам.

Лизавета Ивановна уђе у капуту и са шеширом.

— Једва, хвала Богу! — рече грофица, — какво је то кинђурење! Шта ће ти то?.. Кога да занесеш?.. Какво је време? Чини ми се ветар?

— Не, ваша светлост! Врло је тихо! — одговори собар.

— Ви увек говорите напамет! Отворите прозорче. Дабогме да је ветар. И то врло хладан! Испрегните кола. Лизице, нећемо ићи: није било потребно да се кинђуриш.

Ето ти мога живота! — помисли Лизавета Ивановна.

У самој ствари Лизавета Ивановна била је врло несрећно створење. Горак је туђ хлеб, каже Данте и тешке су степенице туђе куће; а ко би боље знао горчину зависности ако не штићеница чувене старице? Грофица***, додуше није имала опаку душу, али је била својевољна, као жена, размажена од света, тврдица и огрезла у хладан егоизам, као и сви стари људи, који су се наљубили у свом веку и туђи садашњици. Она је учествовала у свима сујетама великога света; тискала се по баловима, где је седела у углу, нарумењена и одевена по старинској моди, као наказан и неизбежан украс балске дворане; њој су прилазили с дубоким поклонима гости, који су долазили, као по уобучајеном правилу, а затим се нико није забављао с њом. У својој кући примала је цео град, одржавајући строгу етикету и никога не познавајући. Њена многобројна угојена послуга која се налазила у предсобљу и девојачкој соби, радила је шта је хтела, надмећући се ко ће више да покраде умирућу старицу. Лизавета Ивановна била је

домаћа мученица. Она је разливала чај и добијала прекоре за сувишно трошење шећера; читала је гласно романе — и била крива за све пишчеве погрешке; пратила је грофицу у њеним шетњама — и била крива за време и калдрму. Имала је одређену плату, коју јој никад нису исплаћивали; међутим тражили су од ње, да буде одевена као и сви, то јест као мало њих. У свету је играла најжалоснију улогу. Сви су је знали, али је нико није примећивао; на баловима играла је само онда, кад није било vis-a-vis и даме су је узимале испод руке, увек, кад је требало ићи у собу за облачење, да поправе што на своме оделу. Била је честољубива, живо је осећала свој положај и гледала око себе, нестрпељиво очекујући избавиоца; али млади људи, рачунџије у својој несталној охолости, нису је удостојавали своје пажње, и ако је Лизавета Ивановна била сто пута милија од напраситих и хладних удавача, којима су се они удварали. Колико је пута, остављајући нечујно — досадну и дивну собу за примање, одлазила да се исплаче у своју сиротињску собицу, где су били заклони обложени тапетима, орман, огледалце и обојен кревет и где је лојана свећа горела у бакарном светњаку.

Једнога дана — то је било два дана после вечери, описане у почетку ове приче, а на недељу дана пре ове сцене, на којој смо се задржали — једнога дана Лизавета Ивановна,

седећи крај прозора за ђерђевом, нехотице погледа на улицу и спази младога инжењера, који је стојао непомично и гледао право у њен прозор. Она наже главу и поново се лати рада; кроз пет минута погледа опет — млади официр стојао је на истом месту. Како није била навикла да кокетује са пролазећим официрима, она престаде да гледа на улицу, везла је скоро два сата, не дижући главе. Позваше на ручак. Она устаде, поче да скупља свој ђерђев и погледавши случајно на улицу, виде опет официра. То јој се учини доста необично. После ручка она приђе прозору с осећањем неког немира, али официра више не беше и она га заборави...

Два дана доцније, излазећи с грофицом да седне у кола, она га виде опет. Стојао је крај самог улаза, заклонивши лице крагном од даброве длаке; црне му очи светлуцале су испод капе. Лизавета Ивановна уплаши се, не знајући ни сама од чега и седе у кола с необјашњивом дрхтавицом.

Вративши се кући, она притрча прозору — официр је стојао на истом месту, упревши очи у њу: она се одмаче, мучена радозналошћу и потресена сасвим новим за њу осећањима.

Од тада није било дана, да млади човек, у одређени сат, не дође под прозоре њине куће. Између њега и ње утврдише се прећутне везе. Седећи на своме месту за радом, она је осе-

ћала његово приближавање — подизала је главу, гледала га сваким даном све дуже и дуже. Чинило се да јој је млади човек за то захвалан: она је видела брзим погледом младости, како нагло руменило покрива његове бледе образе увек, кад им се погледи сретну. Недељу дана доцније она му се осмехну...

Кад је Томски замолио за дозволу да грофици представи свога пријатеља, срце јадне девојке поче јако да удара. Али дознавши да Нарумов није инжењер него гардист, беше јој жао, што је нескромним питањем исказала своју тајну ветрењастом Томском.

Герман је био син порушеног Немца, који му беше оставио омањи капитал. Будући чврсто убеђен у потребу да осигура своју независност, Герман није дирао ни интерес, живео је само од плате, не допуштајући себи ни најмању раскош. У осталом он је био прикривен и честољубив човек и његови другови ретко су имали прилике, да се наругају његовој претераној штедљивости. Он је имао силне страсти и бујну машту; али га је чврстина спасавала од обичних заблуда младости. Тако, на пример, будући у души карташ, он никад није узео у руке карте, јер је рачунао, да му његово стање не допушта (како је он говорио) „да жртвује потребно у нади да добије сувишно“, међутим целе би ноћи преседео за карташким столовима и с грозничавим дрхтањем пратио различите обрте у игри.

Анекдота о трима картама јако је подејствовала на његову машту и целе му ноћи не изби из главе. „Шта би било, ако — мислио је сутра дан у вече, блудећи по Петрограду — шта би било, кад би ми стара грофица поверила своју тајну? Или да ми означи те три сигурне карте? Зашто да не покушам срећу?... Да јој се представим, да задобијем њену наклоност; најзад, да постанем њен љубавник; али за све то треба времена, а њој је осамдесет и седам година; може да умре кроз недељу, кроз два дана... А и сама анекдота... Да ли јој се може веровати?... Не! Рачун, умереност и вредноћа: то су моје три сигурне карте, ето шта ће створити, шта ће уседмостружити мој капитал и дати ми мира и независности!“ Размишљајући тако, окрете се он на једној од главних петроградских улица, пред кућом старинске архитектуре. Улица је била закрчена екипажима; кола су једна за другима пролазила осветљеном улазу. Из кола се сваког минута помаљаше час правилна ножица младе лепотице, час чизме са мамузама, час пругаста чарапа и дипломатска плитка ципела. Бунде и огртачи промицаху поред величанственог вратара. Герман застаде.

— Чија је ово кућа? — запита он стражара који је стојао у прикрајку.

— Грофице ***, — одговори стражар.

Герман задрхта. Чудновата анекдота појави се опет у његовој машти. Он поче да обилази

око куће, мислећи о домаћици и о њеној необичној способности. Доцкан се врати у свој миран кутак; дуго није могао да заспи, а кад га савлада сан, њему се привиђаху карте, зелени сто, хрпе банкнота и гомиле златника. Он је стављао карту за картом, одважно ишао, непрестано добијао, приграбио све злато себи и трпао банкноте у џеп. Пробудивши се већ доцкан, он уздахну за губитком свога фантастичког богатства, пође опет да лута по граду и опет се окрете пред кућом грофице ***. Чинило се, да га нека непозната сила привлачи њој. Он застаде и поче да гледа у прозоре. Одједном угледа црнокусу главицу, нагнуту, вероватно, над књигом или радом. Главица се подиже. Герман угледа свеже лице и црне очи. Тај је тренутак решио његову судбину.

III

Vous m'écrivez, mon ange, des lettres de quatre pages plus vite que je ne puis les lire.

Преписка.

Тек што Лизавета Ивановна стиже да скине капут и шешир, кад грофица посла по њу и нареди да опет спреме кола. Пођоше да се попну. У исто време, кад два лакеја подигоше старицу и унесоше кроз врата. Лизавета Ивановна спази крај самих кола свога инжињера; он је ухвати за руку; она не могаше да се поврати од страха, млади човек ишчезе: писмо остаде у њеним рукама. Она га сакри у рука-

вицу и целог пута нити што чу, нити виде. Грофица је имала обичај да сваког часа у колима запиткује: Кога смо то срели? Како се зове овај мост? Шта је оно исписано на завеси? Лизавета Ивановна одговарала јој је овога пута напамет и неумесно, те је наљутила грофицу.

— Шта је то с тобом, драга моја? Као да си у несвести! Ти ме не чујеш или ме не разумеш?... Хвала Богу, ја не врскам, а још нисам изгубила разум!

Лизавета Ивановна је не чу. Вративши се кући, она отрча у своју собу, извуче писмо из рукавице: било је незапечаћено. Лизавета Ивановна прочита га. Писмо је садржавало изјаву љубави: било је нежно, пуно поштовања и од речи до речи узето из немачког романа. Али Лизавета Ивановна није знала немачки и била је врло задовољна.

Ипак писмо које је примила необично је узнемири. Први пут улазила је у скривене тесне односе с младим човеком. Његова дрскост ужасавала ју је. Пребацивала је себи за необазриво понашање и није знала, шта да ради: да ли да престане да седи крај прозора и непажњом да охлади у младом официру вољу за даље праћење? Да ли да му врати писмо? Да ли да му одговори хладно и одлучно? Није имала с ким да се посаветује: она није имала ни другарица, нити кога ко би је упућивао. Лизавета Ивановна реши се да одговори.

Она седе за писаћи сто, узе перо и хартију — и замисли се. Неколико пута почињала је своје писмо — и цепала га: час јој се изрази чинили сувише снисходљиви, час сувише груби. Најзад је успела да напише неколико редака, с којима је била задовољна. „Верујем — писала је она — да ви имате поштене намере и да нисте хтели да ме увредите непромишљеним поступком; али наше познанство не треба да почне на тај начин. Враћам вам ваше писмо и надам се, да у будуће нећу имати разлога да се пожалим на незаслужено непоштовање“.

Сутра дан, видећи Германа да долази, Лизавета Ивановна устаде иза ђерђева, изиђе у салон, отвори прозор и баци писмо на улицу, надајући се на окретност младога официра. Герман притрча, подиже га и уђе у послатичарницу. Разломивши печат, он нађе своје писмо и одговор Лизавете Ивановне. Он је то и очекивао и врати се кући врло занесен својом интригом.

Три дана доцније, млада, брзоока мамзел из помодне радње донесе писамце Лизавети Ивановној. Лизавета Ивановна отвори га бојажљиво, очекујући потраживање дуга, али одједном познаде Германов рукопис.

— Ви сте се преварили, душице, — рече она, — ово писамце није за мене.

— Не, не, баш је за вас! — одговори слободна девојка, не кријући лукави осмејак, — изволите га прочитати!

Лизавета Ивановна прелете очима писамце. Герман је тражио састанак.

— Не може бити, — рече Лизавета Ивановна, уплашивши се и брзине захтева и на чина који је употребио, — ово писмо сигурно није за мене. И поцепа писмо на ситне делове.

— Ако писмо није за вас, зашто сте га поцепали? — рече мамзел. — Ја бих га вратила оное, ко га је послао.

— Молим вас, душице, рече Лизавета Ивановна, планувши од њене примедбе, одсад немојте да ми доносите писма. А оное ко вас је послао, реците да треба да се стиди...

Али Герман не малакса. Лизавета Ивановна добијала је сваки дан писма од њега, на овај или онај начин. Она већ нису била преведена с немачког. Герман их је писао обузет страху и говорио је њему својственим језиком: у њима се изражавала и упорност његових жеља, и несређеност необуздане маште. Лизавета Ивановна већ није помишљала да их враћа: она се опијала њима, почела је да одговара на њих — и њена писма почињала су сваког часа да бивају све дужа и нежнија. Најзад му баца кроз прозор овакво писмо: „Данас је бал код ***.ског посланика. Грофица ће бити тамо. Ми ћемо остати до два сата. Ето вам прилике да ме видите на само. Чим грофица оде, њена ће се послуга, вероватно, разићи; у ходнику остаће вратар, али и он обично одлази у своју собицу. Дођите око једанаест и по. Попните

се право уз степенице. Ако нађете кога у предсобљу, питајте, је ли код куће грофица. Казаће вам да није — и шта да радите, мораћете да се вратите. Али, вероватно, да не ћете никога срести. Девојке седе у својој соби, све заједно. Из предсобља пођите лево, идите право све до грофичине собе за спавање. У соби за спавање, иза заклона видећете двоја мала врата: десно — која воде у собу за рад, у коју грофица никад не улази; лево — која воде у ходник, ту се налазе узане, увијене степенице: оне воде у моју собу“.

Герман је дрхтао, као тигар, очекујући одређено време. У десет сати у вече био је већ пред кућом грофичином. Време је било ужасно: ветар је дувао, влажан снег падао је у крупним пахуљицама, фењери су нејасно светлукали; улице су биле пусте. С времена на време пролазили су таљигаши са својим мршавим кљусадима, пратећи задоцнелог путника. Герман је стојао само у мундуру, не осећајући ни ветра, ни снега. Најзад доведоше грофичина кола. Герман виде, како лакеји изведоше испод руке погрбљену старицу, утуткану у бунду од самура, и како одмах, за њом у лаком огртачу, с главом, украшеном свежим цвећем, промаче њена штићеница. Врата се залупише. Кола се тешко покренуше по трошном снегу. Прозори се замрачише. Герман поче обилазити око опустеле куће; приђе фењеру, загледа у сат: било је једанаест и двадесет минута.

Он остаде под фењером, упревши очи у казальку од сата и очекујући остале минуте. Тачно у једанаест и по Герман уђе у грофицино одељење и ступи у сјајно осветљен ходник. Вратара не беше. Герман утрча уз стенице, отвори врата од предсобља, виде слугу, где спава под лампом, у старинској, прљавој наслоњачи. Лаким и чврстим кораком Герман прође поред њега. Салон и соба за примање били су мрачни. Светлост од лампе из предсобља слабо их је осветљавала. Герман уђе у собу за спавање. Пред иконостасом, испуњеним старинским иконама, горело је златно кандило. Излизане наслоњаче од свилене материје и дивани с јастуцима напуњеним перјем, са скинутом позлатом, стојали су у жалосној симетрији, поред зидова, обложених китајским тапетима. На зиду висиле су две слике рађене у Паризу од m-me Lebrun. Једна од њих представљала је човека од четрдесет година, руменог и пуног, у светло зеленом мундиру и са звездом; друга — младу лепотицу с орловским носом, са зачешљаном косом на слеппим очима и ружом у напудрованој коси. Из свију кутова стрчале су пастирке од порцулана, сатови за сто радови славнога Leroу, корпице, коцке, лепезе и разне играчке за даме, пронађене крајем прошлога века заједно с Монголфијевом лоптом и Месмеровим магнетизмом. Герман уђе иза заклона. Из њега стојао је мали гвоздени кревет, десно се на-

лазила врата која су водила у собу за рад; лево — друга, у ходник. Герман их отвори и спази уске, извијене степенице, које су водиле у собу сироте штићенице. Али он се врати и уђе у мрачну собу за рад. Време је пролазило споро. Све је било тихо. У соби за примање изби дванаест; по свима собама једно за другим изби дванаест — и све опет умуче: Герман је стојао наслоњен на хладну пећ. Био је миран; срце му је ударало, као у човека, који се решио на нешто опасно, али преко потребно. Сат изби један, затим два сата у јутру, кад он зачу удаљени топот кола. Нехотично узбуђење овлада њим. Кола стигоше и зауставише се. Он чу како лупну клупица за ноге. У кући се устумараше. Слуге се растрчаше, зачуше се гласови и кућа се осветли. У собу за спавање дојурише три старе собарице, и грофица тек само жива уђе и спусти се у волтерову наслоњачу. Герман је гледао кроз рупицу у зиду. Лизавета Ивановна прође поред њега. Герман зачу њене ужарбане кораке уз ступене њених степеница. У његовом срцу одјекну нешто налик на грижу савести и поново умуче. Он се окамени.

Грофица поче да се свлачи пред огледалом. Смакоше јој капу, украшену ружама; скидоше напудровану власуљу с њене седе и сасвим ошишане главе. Чиоде су као киша падале око ње. Жута хаљина извезена сребром, паде крај њених отечених ногу. Герман је био све-

док одвратних тајна њене тоалете; најзад грофица остаде у спаваћој рекли и ноћној капи: у том оделу, које је боље доликовало њеној старости, чинила се мање страшна и ружна. Као и сви стари људи уопште, грофица је патила од несанице. Скинувши се, она седе крај прозора у волтерову наслоњачу и отпусти собарице. Изнесоше и свеће; соба опет остаде осветљена само кандилом. Грофица је седела сва жута, мрдајући опуштеним уснама, клатећи се десно и лево. У њеним мутним очима огледало се потпуно одсуство мисли; гледајући њу, могло би се помислити; да клањање страшне старице не бива по њеној вољи, већ утицајем скривеног галванизма.

Одједном то мртво лице неисказано се измени. Усне престаше да се мичу, очи оживеше; пред грофицом стојао је непознат човек.

— Не бојте се, тако вам Бога, не бојте се, рече он, разговетним и тихим гласом, ја немам намеру да вас оштетим; дошао сам да вас замолим за једну милост.

Старица је ћутећи гледала у њега и чинило се да га није чула. Герман помисли да је gluвa, па се наже до самог њеног уха, и понови јој то исто. Старица је ћутала као и дотле.

— Ви бисте могли, настави Герман, да створите срећу мога живота, а да вас ништа не стаје: Ја знам, да ви можете да погодите три карте узастопце...

Герман засташе, чинило се да је грофица

разумела, шта се тражи од ње, чинило се, да тражи речи за свој одговор.

— То је била шала. — рече она најзад, — кунем вам се, да је то била шала!

— Тим се не шали — одговори Герман љутито, — сетите се Чаплицког, коме стеви помогли да поврати што је изгубио на картама.

Грофица се очевидно збуни. Њене црте изражавале су јак душевни покрет, али у брзо она паде у пређашњу неосетљивост.

— Можете ли, — настави Герман, — да ми означите те три карте?

Грофица је ћутала, Герман настави:

— За кога чувате вашу тајну? За унуче? Они су богати и без тога; они чак и не знају вредност новца... Распикући неће помоћи ваше три карте. Ко не уме да сачува наследство од оца, тај ће свакако умрети у беди, без обзира на некакве демонске напоре. Ја нисам распикућа: ја знам вредност новца. Ваше три карте не би пропале код мене. Но...

Он засташе и с дрхтавицом очекиваше њен одговор. Грофица је ћутала. Герман клече на колена.

— Ако је ваше срце знало некад за осећање љубави, рече он, ако се сећате неког одушевљења, ако сте се бар једанпут осмехнули на плач новорођеног сина, ако је ма шта човечанско ударило некад у вашим грудима, ја вас преклињем осећајима супруге, љубазнице, матере, свим што је свето у животу, не одби-

јајте моју молбу, открите ми вашу тајну, шта ће вам она? Можда је она у вези са страшним грехом, с губитком вечнога блаженства, с ђаволским погодбама... Помислите, ви сте стари, нећете још дуго живети — ја сам готов да узмем ваш грех на своју душу. Само ми открите вашу тајну. Помислите, да се срећа једнога човека налази у вашим рукама; да не само ја, него и деца моја, унуци и прауници моји благосиљаће успомену вашу и поштоваће је као светињу...

Старица не одговори ни речи.

Герман устаде.

— Стара вештице! — рече он, стиснувши зубе, — онда ћу те натерати да ми одговориш...

На те речи он извуче пиштољ из џепа. Кад угледа пиштољ грофица по други пут испољи силно осећање. Она заврте главом и подиже руку, као да се заклони од пуцња, затим се заљуља у назад... и остаде непомична.

— Престаните с детињаријама, рече Герман, узевши је за руку. Питам вас последњи пут — хоћете ли ми казати ваше три карте? Да или не?

Грофица не одговори. Герман виде да је умрла.

IV.

Homme sans mœurs et sans religion!

Из јурејиске.

Лизавета Ивановна седела је у својој соби, још у својој балској одећи, погружена у ду-

бока размишљања. Дошавши кући, она похита да отпрати сањиву девојку, не хтевши да прими од ње предложене јој услуге, рекавши да ће се свући сама, и с дрхтавицом уђе у своју собу, надајући се да ће тамо наћи Германа и желећи да га не нађе. Од првог погледа она виде да он није ту и захваљиваше судби за препреке, које су омеле њихов састанак. Она седе, не свлачећи се и поче да се сећа свију околности, које су је за тако кратко време тако далеко одвеле. Није прошло ни три недеље од онога дана, кад је она први пут кроз прозор видела младога човека — а већ се с њим дописује, и он је успео да тражи од ње ноћни састанак! Његово је име знала само по томе, што су нека од његових писама била потписана; ни кад с њим није говорила, није чула његов глас, никад о њему није чула... до саме те вечери. Чудновата ствар! То исто вече, на балу, Толски, дувајући нешто на младу кнегињуцу Полину ***, која је преко обичаја кокетовала с другима, желећи да јој се освети, показујући се према њој равнодушан, позва Лизавету Ивановну да с њом игра бескрајну мазурку. За све време шалио се с њом на рачун њене пристрасности према инжењерским официрима, уверавајући је, да он зна много више, но што она може да замисли. Неке од његових шала биле су тако срећно удешене, да је Лизавета Ивановна неколико пута помислила, да је њему позната њена тајна.

— Откуд ви све то знате? — запита она, смејући се.

— Од пријатеља, познате вам особе, — одговори Томски, од врло знатног човека.

— Ко је тај знатан човек!

— Зове се Герман.

Лизавета Ивановна не одговори ништа; али јој се руке и ноге охладише...

— Тај је Герман, настави Томски, право романтично лице: он има профил Наполеонов, а душу Мефистофелову. Ја мислим да на његовој савести има бар три злочина. Како сте пребледели!...

— Глава ме боли... Шта вам је казао Герман... или како се звао он?...

— Герман је врло незадовољан својим пријатељем: он каже да би он сасвим друкчије радио кад би био на његовом месту... Шта више ја мислим, да је сам Герман бадио око на вас; бар он ни мало равнодушно не слуша љубавне узвике свога пријатеља.

— Али где ме је он видео?

— У цркви, можда; при шетњи... Бог би га знао! Можда у вашој соби за време док сте спавали; од њега је доста...

Три даме које им приђоше с питањима: „oubli ou regret“ прекидоше разговор, који постајаше необично занимљив за Лизавету Ивановну.

Дама, коју Томски изабра, била је сама кнегињица ***. Она је успела да се с њим

објасни, обишавши један круг више и окренувши се једанпут више пред својом столицом. Враћајући се на своје место Томски више није мислио ни о Герману, ни о Лизавети Ивановној. Она је силно желела да обнови прекинути разговор; али се мазурка сврши, а убрзо затим стара грофица оде.

Томскове речи нису биле ништа друго, до ћеретање уз мазурку, али се оне дубоко заронише у душу младе сањалице. Слика, коју је оцртао Томски, слагала се с представом, коју је она сама замислила и захваљујући најновијим романима, то већ познато лице плашило је и поробљавало њену машту. Она је седела са прекрштеним голим рукама, нагнувши на разголићене груди главу, још окићену цвећем... Одједном врата се отворише и Герман уђе. Она задрхта...

— Где сте били? — упита она поплашеним шапатом.

— У соби за спавање старе грофице, — одговори Герман, — сад идем од ње. Грофица је умрла.

— Боже мој!... Шта говорите?...

— И чини ми се, настави Герман, да сам ја узрок њене смрти.

Лизавета Ивановна погледа у њега и речи Томскога разлегосе се у њеној души: *тај човек има бар три злочина на души!* Герман седе на оквир од прозора поред ње и исприча јој све.

Лизавета Ивановна слушала га је са ужасом. Дакле, она страсна писма, они ватрени захтеви, оно дрско, упорно праћење — све то није била љубав! Новац! — Ето за чим је жудела његова душа! Она није могла да утоли његове жеље и да га усрећи! Сирота штићеница није била ништа друго, до слепа помоћница разбојника, убице њене старе добротворке... Она горко заплака мучена својим позним кајањем. Герман ју је гледао ћутећи: његово се срце кидало. Али ни сузе јадне девојке, ни дивна лепота њене туге не дирнуше његову сурову душу. Он није осећао грижу савести при помисли на мртву старицу. Једно га је само ужасавало: неповратно изгубљена тајна, од које је очекивао да се обогати.

— Ви сте чудовиште! — рече најзад Лизавета Ивановна.

— Ја нисам желео њену смрт, — одговори Герман, — мој пиштољ није напуњен.

Они ућуташе.

Светало је јутро. Лизавета Ивановна угаси свећу која је догоревала. Бледа светлост обасја њену собу. Она обриса уплакане очи и управих на Германа; он је седео на оквиру од прозора са скрштеним рукама и страшно намрштен. У том положају необично је подсећао на Наполеона. Та сличност порази чак и Лизавету Ивановну!

— Како ћете изићи из куће? — рече најзад

Лизавета Ивановна. Мислила сам да вас испратим кроз тајне степенице, али требало би проћи поред собе за спавање, а ја се бојим.

— Кажите ми, како да нађем те тајне степенице, па ћу сам изићи.

Лизавета Ивановна устаде, извуче кључ из ормана, пружи га Герману и даде му опширна упутства. Герман стеже њену хладну, немичну руку, пољуби је у погнуту главу и изиђе.

Он се спусти доле преко увијених степеница и уђе опет у грофичину собу за спавање. Мртва старица седела је укочена, лице јој је изражавало дубоки мир. Герман застаде пред њом, дуго је гледаше, као да жели да се увери о страшној истини; најзад изиђе у собу за рад, напипа у тапету врата и поче да силази преко тајних степеница, узбуђен необичним осећањима. „Преко ових истих степеница, мислио је он, можда се је пре шездесет година, у ову исту собу за спавање, у овај исти сат, у везеном кафтану, очешљан à l'oiseau royal, притискујући на груди своју троугласту капу, прикрадао млади срећник, који је већ одавно иструлео у гробу; а срце његове престареле љубазнице данас је престало да куца...”

При дну степеница Герман нађе врата, која отвори истим кључем и нађе се у ходнику који је ишао кроз и извео га на улицу.

V.

*Те ноћи јавила ми се покојница бароница фон В***. Била је сва у белом и казала ми: „Добар дан, господине савешнике!“*
Шведенборг.

Три дана после судбоносне ноћи, у десет сати ујутру, Герман оде у *** манастир, где је требало да се опоје тело умрле грофице. Није осећао кајање, али ипак није могао да угуши сасвим глас савести, која му је говорила: „ти си убица старичин!“ Имао је мало истинске вере, али мноштво предрасуда. Веровао је, да би мртва грофица имала рђав утицај на његов живот и решио се да дође на њену сахрану, да би измолио од ње опроштај.

Црква је била пуна. Герман се силом могао прогурати кроз гомилу. Мртвачки ковчег лежао је на богатом катафалку испод кадифеног балдахина. Покојница је лежала у њему, с рукама скрштеним на грудима, у капи од чипака и у белој хаљини од атласа. Унаоколо стојала је домаћа чељад: слуге у црним кафтанима, с грбовима на тракама на раменима и са свећама у рукама; рођаци у дубокој црнини — деца, унучад и праунучад. Нико није плакао; сузе би биле une affectation. Грофица је била тако стара, да њена смрт никога није могла да потресе, њени су рођаци одавно гледали на њу као на преживелу. Млади архиепископ говорио је надгробну реч. У простим и дирљивим изразима изнео је он лаку смрт праведнице, чији је дуг живот био тихо, ра-

дно припремање за хришћанску смрт. „Анђео смрти нашао ју је трезвену са благим мислима у очекивању поноћног жениха“. Служба је завршена с тужним достојанством. Прво приђоше рођаци да се опросте с телом. Затим се покренуше и многобројни гости, који су били дошли да се поклоне оној, која је тако дуго била учесница њихових таштих забава. После њих и сва домаћа чељад. Најзад се приближи стара отмена госпођа, вршњака покојничина. Две младе девојке водиле су је испод руке. Она није имала снаге да се поклони до земље — она проли неколико суза и пољуби хладну руку своје госпође. После ње реши се Герман да приђе ковчегу. Он се поклони до земље и неколико минута лежао на хладном поду, присутан јеловим гранчицама; најзад устаде блед, као и сама покојница, попе се на степенце катафалка и поклони се... У том тренутку учини му се, да га је мртва грофица подругљиво погледала, зажмиравши једним оком. Герман се брзо трже назад, одступи један корак и паде наузнак на земљу. Подигоше га. У то исто време изнесоше онесвеслу Лизавету Ивановну у паперту. Та епизода помути за неколико минута свечаност тужног обреда. Међу посетиоцима подиже се глухо мрмљање а мршави коморник, блиски рођак покојничин шану на уво Енглезу који је стојао до њега, да је млади официр — њен побочни син, на шта Енглез одговори хладно: „Ох?“

Целога дана Герман је био необично рас-
тројен. За ручком у усамљеној гостионици, он
је преко свога обичаја пио врло много, у нади,
да заглуши унутрашње узбуђење. Вративши се
кући, он леже не свлачећи се, на кревет и
чврсто заспа.

Пробудио се тек дубоко у ноћ, месец је
осветљавао његову собу. Он погледа на сат,
било је четврт до три. Сањивост га беше
прошла, он седе на кревет и мишљаше о са-
храни старе грофице.

У тај мах неко са улице погледа кроз ње-
гов прозор и одмах се удали. Герман не обрати
ча то никакве пажње. После једног минута он
чу, како се отварају врата од предње собе.
Герман помисли да се то његов послани, пијан
по своме обичају враћа из ноћне шетње. Али
он осети непознат ход: неко је корачао ла-
гано, повлачећи собне ципеле. Врата се отво-
рише и уђе жена у белој хаљини. Герман је
држао да је то његова стара дојкиња и чудно
се, шта ју је могло довести у то време. Али
бела жена промаче и одједном се створи пред
њим — Герман познаде грофицу!

„Дошла сам теби против своје воље, рече
она чврстим гласом, али ми је наређено да
испуним твоју молбу. Тројка, седмица и кец
добиаће ти једно за другим, али с тим, да за
двадесет и четири не мећеш више до на једну
карту и да после целог живота више не
играш. Опраштам ти моју смрт, с тим да се

ожениш мојом штићеницом Лизаветом Ива-
новном...”

С тим речима она се лагано окрете, пође
вратима и ишчезе, тапкајући лаким ципелама.
Герман чу како врата од ходника лупише и
виде како је неко опет загледао кроз његов
прозор.

Герман дуго није могао да се освести. Он
изиђе у другу собу. Посилни је спавао на
поду. Герман га једва пробуди. Посилни је,
као обично, био пијан, од њега је било немо-
гуће добити ма какво објашњење. Врата од
ходника била су закључана. Герман се врати
у своју собу, упали свећу и записа своје при-
виђење.

VI.

„Атанде!“ — *Како сће смели да ми
кажете атанде? — „Ваша преузвише-
носћ, ја сам казао атанде, господине!“*

Две непокретне идеје не могу заједно по-
стојати у моралној природи, исто тако, као
што два тела не могу у физичком свету за-
узимати једно исто место. Тројка, седмица, кец
у брзо заменише у Германовој машти лик ста-
рице. Тројка, седмица, кец не излажаху му из
главе и лебђаху на његовим уснама. Кад би
видео младу девојку, говорио је: „Како је ста-
сита! Права тројка кара“. Кад би га питали:
„Колико је сати?“ одговарао је: „Без пет ми-
нута седмица“. Сваки трбушат човек подсећао
га је на кеца. Тројка, седмица, кец гонили су
га у сну, узимајући све могуће облике; тројка

је цветала пред њим у виду раскошног великог цвета, седмица му се представљала као готска врата, кеџ — као велики паук. Све његове мисли слише се у једну — користити се тајном, која га је скупо стала. Почео да мисли о оставци и путовању. Желео је да у отвореним париским карташницама пронађе сакривено благо очаране фортуне. Случај га избави од брига.

У Москви се скупљало друштво богатих карташа, под председништвом славнога Чекалинског, који је цео свој век провео за картама и стекао милиуне, добијајући менице и губећи чист новац. Дугогодишње искуство стекло му је поверење другова, а отворена кућа, изврстан кувар, уљудност и веселост задобили уважење публике. Он беше дошао у Петроград. Младеж нагрну к њему, заборављајући балове ради карата и претпостављајући саблазни фараона варљивом ашиковању. Нарумов доведе к њему Германа.

Он прођоше ред сјајних соба, с много утивих послужитеља. Све су биле препуне света. Неколико генерала и тајних саветника играли су вист; млади људи седели су изваљени по свиленим диванима, јели сладолед и пушили луле. У соби за примање, за дугачким столом, око кога се тискало око двадесет карташа, седео је домаћин и држао банку. Био је човек од шесдесет година, врло достојанствена изглед; глава му била покривена сребрнастоседом косом, пуно и свеже лице изражавало је

добродушност, очи су му светлиле, оживљене ваздашњим осмејком. Нарумов му представи Германа. Чекалински му пријатељски стеже руку, замоли га да се не снебива и настави игру.

Партија је трајала дуго. На столу је било више од тридесет карата. Чекалински је застајао после сваког бацања, да би играчима дао времена да се распореде, записивао губитке, учтиво саслушавао њихове захтеве, још учтивиије исправљао сувишне савијутке, превијене у расејаности руком. Најзад партија беше свршена. Чекалински измеша карте и спреми се за другу партију.

— Допустите да метем карту, рече Герман, пружајући руку иза дебелог господина, који је такође понтирао.

Чекалински се осмехну и поклони ћутећи, у знак покорног пристанка. Нарумов, смејући се честита Герману разрешење од дугог поста и пожеле му срећан почетак.

— Идем! — рече Герман, — написавши кредом цифру изнад своје карте.

— Колико? — упита зажмиравши банкар, — опростите, ја не видим добро.

— Четрдесет и седам хиљада, — одговори Герман!

На те речи све се главе у тренутку окренуше и све се очи устремише на Германа. „Он је полудео“, помисли Нарумов,

— Допустите, да вам приметим, рече Чекалински са својим непроменљивим осмехом — да је ваша игра врло велика: овде још

нико није метуо више као улог, од две стотине седамдесет и пет.

— Шта? — одговори Герман, — примате ли да бијете моју карту или не?

Чекалински се поклати са изразом исто тако смерног пристанка.

— Хтео сам само да вас упозорим, рече он, да будући удостојен поверења другова, ја не могу да играм друкчије до на чист новац. С моје стране ја сам, наравно, уверен, да је довољна ваша реч, али због реда у игри и рачуна ја вас молим, да ставите новац на карту.

Герман извади из џепа чек од банке и пружи га Чекалинском, који га брзо прегледа и спусти на Германову карту. Он поче да баца. Десно паде деветка, лево тројка.

— Добија! — рече Герман, показујући своју карту.

Међу карташима зачу се шапат. Чекалински се намршти, али се осмех одмах поврати на његовом лицу.

— Хоћете ли да примите? — упита он Германа.

— Молим вас.

Чекалински извуче из џепа неколико чекова за банку и одмах се обрачунаше. Герман прими свој новац и одмаче се од стола. Нарумов не могаше да дође к себи. Герман попи чашу лимунаде и оде кући.

Сутра дан, у вече, он се опет појави код Чекалинског. Домаћин је држао банку; понтери

му одмах начинише место. Чекалински му се љубазно поклати. Герман сачека нову партију, мету карту, положивши на њу својих четрдесет и седам хиљада и јучерашњи добитак. Чекалински поче да баца. Жандар паде десно, седамница лево.

Герман преврну седмицу.

Сви узвикнуше. Чекалински се, очевидно збуни. Он одброја девет стотина и четири хиљаде и предаде их Герману. Герман их прими хладнокрвно и оде.

Идућег вечера Герман се опет појави крај стола. Сви су га очекивали; генерали и тајни саветници оставише свој вист да би видели тако необичну игру. Млади официри скочише са дивана, сви послужитељи сабраше се у соби за примање. Сви опколише Германа. Остали играчи и не метуше своје карте, нестрпљиво очекујући, чиме ће он свршити. Герман је стојао крај стола, спремајући се да сам понтира против бледога Чекалинског, који се ипак непрестано смешкао. Сваки распечати шпил карата Чекалински их промеша. Герман извуче и намести своју карту, покривши је хрпом чекова. То је било налик на двобој. Дубоко ћутање владало је унаоколо.

Чекалински поче да баца, руке су му дрхтале. Десно паде дама, лево кец.

— Кец је добио! — рече Герман и диже своју карту.

— Ваша је дама убијена, — рече љубазно Чекалински.

Герман се стресе; збиља место кеца код њега је била дама-пик. Није веровао својим очима, не разумевајући како је могао да се превари.

У том тренутку, чинило му се, да је дама-пик зажмирила и насмешила се. Необична сличност порази га...

— Старица! — повика он са ужасом. Чекалински повуче к себи проигране чекове.

Герман је стојао непомично. Кад се одмаче од стола подиже се бучан разговор.

— Славно је одиграо! — говорили су карташи.

Чекалински је поново мешао карте и игра је ишла својим редом.

ЗАКЉУЧАК.

Герман је полудео. Налази се у Обуховској болници у соби број седамнаест, не одговара ни на каква питања и мрмља необично брзо: „тројка, седмица, кец! Тројка, седмица, дама!..“

Лизавета Ивановна удала се за врло милог младића; он негде служи и има прилично имање: он је син бившега управитеља старе грофице. Код Лизавете Ивановне васпитава се сирота рођака.

Томски је произведен за коњичког капетана и оженио се кнегињом Полином.

ЈЕВТИНА БИБЛИОТЕКА РУСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Бр. 46.

А. С. ПУШКИН

Укопник

Превео

Мих. М. Вукићевић

БЕОГРАД—НОВИ САД

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ БРАЋА ГРУВИЊЕВИ

1921

САДРЖАЈ

А. С. Пушкин :

Укопник.

Начелник поштанске станице.

Укопник

И последње ствари укопника Адријана Прохорсва биле су натоварене на мртвачка кола и пар мршавих кљусади по четврти пут крете се из Басмане у Никишинску улицу, у коју се преселио укопник с целим својим малом. Закључавши дућан прилепио је на врата објаву у којој се говорило, да се кућа продаје или издаје под кирију, па се пешице упутио новом стану. Приближивши се жутој кућици, која га је одавно мамила, и коју је најпосле купио за приличну суму новаца стари укопник, за чудо, опазио је да се његово срце није радовало.

Коракнувши преко непознатог прага и на-ишавши у свом новом стану на неред, он је уздахнуо за својом старом кућицом, у којој је провео пуних осамнајест година, и у којој је владао најбољи ред; почео је због тога да грди обе своје кћери и радницу, што су споре, и сам поче да им помаже. Убрзо је све било у свом реду; иконе, орман с посуђем, сто, диван и кревет, све је то заузело своја одређена места у соби позади; а у кујни и у гостинској соби беху смештене домаћинове руко-творине: мртвачки сандуци свију боја и свију размера, затим ормани са прним шеширима,

мантијама и факљама. Над вратима је висила фирма, на којој је био насликан мали Амор, који држи у руци факљу, окренуту земљи, са натписом: „Овде се продају и украшавају прости и бојадисани мртвачки сандуци, а дају се и на послугу и оправљају стари.“ Девојке одоше у своју собу; Адријан обиђе своју кућу, седе код прозора и нареди да се спреми самовар.

Просвећен читалац зна, да су Шекспир и Валтер Скот престављали своје гробаре као веселе и шаљиве људе, да би овом супротношћу што јаче утицали на нашу уобразиљу. Ценећи истину, ми не можемо да следујемо њиховом примеру и морамо признати, да је нарав нашег укопника потпуно одговарала његовом суморном занату. Адријан Прохоров обично је био натмурен и замишљен. Он је прекидао ћутање једино ради тога, да би отерао своје кћери, кад би их затекао да кроз прозор посматрају пролазнике, или да би тражио за своје рукотворине превелику цену од оних, који су имали несрећу (а некад и задовољство) да су им биле потребне. Тако, Адријан, седећи пред прозором и испијајући седму чашу чаја, по свом обичају, беше утонуо у тужна размишљања. Он је мислио о обитатој киши, која је, пре недељу дана, затекла код саме трошарине сахрану бригадира у оставци. Многе су мантије од тога постале уже, многи шешири су се искварили. Он је предвиђао неизбежне расходе, јер су резерве опрема за

сахрану биле у жалосном стању. Он се надао да губитке надокнади стара трговкиња Трјухима, која се већ годину дана налази на ивици гроба. Али је Трјухина умирала на Разгуљају, и Прохоров се бојао, да њени наследници, без обзира на своје обећање, не буду лењи да позову њега са такве даљине и да се не погоде са неким ближим мајсторем.

Ова размишљања беху нехотично прекинута трима ударима у врата, као код слободних зидара: „Ко је тамо?“ запита укопник. Врата се отворише, и човек, у коме се на први поглед могао познати занатлија — Немац, уђе у собу и са веселим лицем приђе укопнику. „Извините, драги комшија“, рече он оним руским наречјем, које ми без смеја до сад нисмо могли слушати: „извините, што сам Вас узнемирио . . . ја сам желео да се што пре са Вама упознам. Ја сам обућар, име ми је Готлиб Шулц, живим преко пута Вас, у оној кући, што је према Вашим прозорима. Сутра светкујем сребрну свадбу, и молим Вас и Ваше кћери, да ми сутра будете гости на ручку.“ Позив је био примљен врло радо. Укопник замоли обућара да седне и да попије чашу чаја, и захваљујући отвореном карактеру Готлиба Шулца, они су се убрзо разговарали врло пријатељски. „Како тргује Ваша милост?“ запита Адријан. „Е-хе-хе“ одговори Шулц: „и тако и тако. Не могу да се жалим. Ма да, наравно, моја роба није као Ваша: жив ће се обићи

без чизама, а мртав без ковчега не живи". — „Сушта истина“, примети Адријан: „ипак, ако жив човек нема чиме да купи чизме, нема љутње, ићи ће бос, а сиромашак — мртавца бесплатно добије ковчег.“ На тај начин њихов се разговор настае још неко време; најзад обућар устаде и опрости се са укупником, понављајући свој позив.

Идућег дана, тачно у дванаест часова, укупник и његове кћери изиђоше кроз капију скоро купљене куће и упутише се суседу. Нећу описивати ни руски кафтан Адријана Прохорова, ни европске хаљине Акулине и Дарје, оступајући у овом случају од обичаја, који имају данашњи романтичари. Претпостављам, ипак, да није излишно приметити, да су обе девојке узеле жуте шешире и црвене ципелице, што су чиниле само у свечаним приликама.

Тескобан стан обућарев беше пун гостију, већином занатлија Немаца, с њиховим женама и калфама. Од руских чиновника беше један пандур, Финац Јурко, који је умео задобити нарочиту наклоност домаћина, без обзира на своје скромно занимање. Двадесет и пет година служио је он у овом звању верно и исправно, као поштар Погорелског. Пожар 1812. године, који је стару престоницу уништио, сранио је са земљом и његову бедну стражару. Али одмах, чим је био отеран непријатељ, на њеном месту се појави нова, сива са белим стубовима у дорском стилу, и Јурко је

почео опет да се шета испред ње са сакром, одевен у грубо сукно. Њега су знали већина Немаца, који су живели око Никићинске капље: неким од њих дешавало се да чак преноће код Јурка, између недеље и понедељника. Адријан се одмах упознао с њим, као с човеком, који ће му пре или допније бити потребан, и кад гости пођоше к столу, они се доше једно до другог. Господин и госпођа Шулц и њихова кћи, седамнаестогодишња Лохтен, ручали су сви заједно са гостима, нудећи их и помажући куварици да послужи. Пиво се пило. Јурко је јео за четворицу; Адријан му није уступао; његове кћери су се снбавале; разговор на немачком језику постајао је сваког часа све гласнији.

Одједном домаћин замоли за мало нажње и, отварајући флашу заливену смолом, гласно изговори на руском језику: „За здравље моје добре Лујзе?“ Полушампањац се пенушио у чашама. Домаћин нежно пољуби још свеже лице своје четирдесетогодишње супруге, и гости са шумом испише у здравље добре Лујзе. „У здравље мојих драгих гостију!“ узвикну домаћин, отварајући другу флашу — и гости му захвалише, испразнивши поново своје чашнице. Тада почеше здравце једна за другом: пило се у здравље сваког госта посебице; пило се у здравље Москве и читавог тупета малих немачких варошица; пило се у здравље мајстора и раденика. Адријан је и

с вољом и толико се развеселио, да је и он предложио неку шаљиву здравицу. Одједном један од гостију, дебели пекар, подиже чашу и узвикну: „У здравље оних, за које ми радимо, unserer Kundleute!“ Предлог, као и остали, био је прихваћен весело и једнодушно. Гости се почеше клањати један другом: кројач обућару, обућар кројачу, пекар њима обојма, а сви пекару, и тако редом. Јурко, за време ових узајамних поклона, узвикну, обраћајући се своме суседу: „Шта? Пи, брате, у здравље твојих мртваца!“ Сви се насмејаше, али је упопник сматрао да је увређен и на мргоди се. Нико то није приметио, гости су продужили да пију, и већ је звонило на вечерње, кад су устали од стола.

Гости су се доцкан разишли и већим делом врло весели. Дебели пекар и књиговезац, чије лице изгледеше као да је повезано у црвени кожни повез, испод руке одведоше Јурка у његову стражару, следејући у овом случају руској пословици: „Лепота дуга је у враћању.“ Упопник дође кући пијан и љутит. „Шта је то, у самој ствари“, размишљао је он гласно, чиме је мој занат нечаснији од осталих? Зар је упопник брат целата? Чему се смеје та пасја вера? Ваљда је упопник циркуски комендијаш? Хтео сам да их позовем на свечаност због насеља, да им спреим невиђену гозбу; али сад од тога ништа неће бити! Него ћу позвати оне, за које радим: православне

мртваце.“ — „Шта говориш, мајсторе?“ рече радница, која га је баш тада изувала: „шта ти то гунђаш? Прекрсти се! Позвати мртве на весеље! Шта му се прохтело!“ — „Бога ми ћу да позовем“, настави Адријан; „и то још сутра. Будите љубазни, моји добротвори, сутра увече, да дођете к мени на гозбу; угостићу, чиме Бог да.“ Говорећи то упопник леже у кревет и убрзо захра.

Напољу беше још мрачно, кад пробудише Адријана. Трговкиња Трјухина беше умрла те ноћи, и човек, кога је њен помоћник послао, дојаха Адријану и донесе му тај глас. Упопник му даде за то нешто ситнине напојнице, брзо се обуче, узе фијакер и упути се ка Разгуљају. Испред капије покојнице већ је био постављен жандар и шетали су трговци, као гаврани код осете мртво тело. Покојница је лежала на столу, жута као восак, али још није изгубила изглед због распадања. Око ње су се гурали рођаци, комшије и домаћа чељад. Сви прозори, беху отворени; свеће су гореле; свештеници су читали молитве. Адријан приђе нећаку Трјухине, младом трговчињу у модерном реденготу капуту, извештавајући га, да ће ковчег, свеће, покров и друга спрема за сарану одмах бити донети у исправном стању. Наследник му се захваљиваше расејано, говорећи, да се у цени он неће цењкати, него се у свему ослања на његову савест. Упопник по свом обучају, закле се, да он неће преценити, по-

гледа значајним погледом свог помоћника, а овај на њ, и оде да врши посао. Цео дан је јурио од Разгуљаја до Никићинске капије и назад; кад је настало вече све је довео у ред и пође кући пешнице, исплативши свом кочијашу. Беше ноћ са месечином. Укопник без сметње стиже до Никићинске капије. Код вазнесенске цркве заустави га наш познаник Јурко, али, кад познаде укопника, рече му: лаку ноћ! Било је доцкан. Укопник је прилазио већ својој кући; кад одједном му се учини, да је неко пришао његовој капији, да је отворио и ушао унутра. „Шта ли ће то бити? помисли Адријан. Ко ме сам то потребан? Није се ваљда лопов и код мене завукао? Или долазе љубавници к мојим будалама? Свашта може бити!“ И таман је укопник хтео да позове у помоћ свог познаника Јурка, у том моменту још се неко приближи капији и спремаше се да уђе, али видећи гозду да трчи, заустави се и скиде тророги шешир. Адријану се учини његово лице познато, али у журби није стигао да га добро види. „Ви сте намерни к мени“, рече задуван Адријан: „та будите љубавници, уђите!“ — „Немој гледати на етикецију, мајсторе“, рече овај тихо: „хајде напред; покажи госту пут!“ Адријан није ни имао времена да гледа на етикецију. Капија беше отворена, он пође уз басамке, а овај за њим. Адријану се учини, да по његовој соби иду људи. „Који је то

враг!“ помисли он и пожури да уђе... али му се ноге пресекоше. Соба је била пуна покојника. Месец кроз прозор обасјаваше њихова жута и модра лица, отомбољена уста, упола затворене очи и носеве, који су се јакo издвајали... Адријан престрављен виде да су то они, који су сарањени његовом бригом, и у госту, који је са њим ушао, познаде он бригадира, кога је сарањо кад је падала она јака киша. Сви они, жене и мушки, згргуше се око укопника, клањајући се и здравећи се, осим једног сиромашка, којег је ту скоро бесплатно сарањо, и који стидећи се свог рђавог одела, није му ни прилазио, него је смирено остао у углу. Сви остали били су одевени како ваља: покојнице са везеним капама и тракама, покојници-чиновници у униформи, али необријане браде, трговци у празничним кафтанима. „Видиш ли, Прохорову“, рече бригадир у име целог овог друштва: „дигли смо се сви на твој позив, остали су код куће само они, који савим нису могли доћи, који су се потпуно распали, као и они код којих су остале само кости без коже; па и ту један није могао да се уздржи — тако је захтевао да те посети... У тај мах мали костур се прогура кроз гомилу и приђе Адријану. Његова лобања љубазно се осмејкиваше укопнику. Дробњци отворено зелене и црвене чоје и старог платна по где-где су висили на њему, као на мотци, а кости ногу су се клатиле у великим чизама,

као тучак у авану. „Ти ме ниси познао, Прохорову“, рече костур. „Сећаш ли се некадашњег гардијског поднаредника Петра Петровића Курилкина, оног Петра, коме си 1799 године продао свој први ковчег — и то још боров за храстов?“ Говорећи то покојник му приђе, раширив кошчате руке за загрљај; али Адријан прибравши се, викну и одгурну га. Петар Петровић посрте, паде и сав се распаде. Мртваца ударише у гунђање; сви се заузеше за свог друга, и скупише се око Адријана са грђом и претњом, и сиромах домаћин, који од више није ништа разумео и скоро притешњен изгуби присебност, паде на кости гардијског поднаредника у оставци и изгуби свест.

Сунце је већ одавно обасјало кревет, на коме је лежао укопник. Најзад он отвори очи и виде пред собом радницу, која је спремала самовар. Са ужасом се сети Адријан целог јучерашњег догађаја. Трјухина, бригадир и поднаредник Курилкин магловито се јавише у његовој уобразиљи. Он ћутећи очекиваше, да радница сама почне разговор са њим и да га извести о последицама ноћашњег догађаја. „Како си се ти успавао, мајсторе, Адријане Прохоровићу, рече Аксиња, пружајући му халат. „К теби је свраћао комшија кројач, и стражар, из овог кварта, долазио је да ти јави да је данас „случајан“ имендан његов, али си ти изволео да се одмараш и ми нисмо хтели да те пробудимо.“ — „А је ли долазио ко од

покојнице Трјухине?“ — „Покојнице? А зар је она умрла?“ — „Баш си ћурка! Зар ми ниси ти помагала да спакујем спреду за њену сарану?“ — „Шта ти говориш, мајсторе, да нису умом померио, или те још држи јучерашњи занос од пића? Каква сарана јуче? Ти си се цео дан гостио код Немца, вратио си се пијан, увалио си се у кревет, и спавао си до овог часа, кад су већ на службу у цркви звонили.“ „Та неће бити!“ — рече обрадован укопник. — „Наравно, да је тако“ — одговори радница. — „Е онда, кад је тако, дај што пре чај, и зови ми кћери.“

Начелник поштанске станице

Колежски регистратор¹⁾
Поштанске станице диктатор.
Кнез Вјаемски.

Ко није проклињао начелнике поштанских станица, ко се са њима није свађао? Ко у моменту љутње није од њих тражио кобну књигу, да у њу запише своју жалбу због омаловажења, грубости и неисправности, које су остајале без последица? Ко их није сматрао за изроде људског рода, равне некадашњим судским протоколистима или, бар, муромским разбојницима? Будимо, ипак, праведни, покушајмо да уђемо у њихов положај, и, можда ћемо судити о њима много блаже. Шта је то начелник поштанске станице? Прави мученик четрнајесте класе, осигуран својим чином једино од батина, и то не увек (обраћам се савести мојих читалаца). Каква је дужност овог диктатора, како га у шали назива кнез Вјаемски? Зар није права робија? Мира ни дању, ни ноћу. Сву своју љутњу, накупљену за време досадног путовања, путних излива на начелника поштанске станице. Несносно време, рђав пут, тврдоглав кочијаш, коњи не вуку добро, — за све

је крив начелник поштанске станице. Улазећи у његов убоги дом, путник гледа на њега, као на непријатеља; још је добро, ако му пође за руком да се што пре ослободи незваног госта; али ако се не затекну коњи?... Боже! какве грдње, какве му се претње сруче на главу! За време кише и лапавице мора он да трчи по пољу; за време богојављенских мразева излази он на доксат, да би се бар за тренутак одморио од вике и праске раздраженог путника. Стиже генерал; начелник станице, цептећи, даје му две последње тројке коња и у том броју и курирску. Кроз пет минута — звонце!.. и војни курир му баца на сто своју путну исправу!.. Ако у све ово добро загледамо, уместо срџбе, нашу ће душу испунити искрено саучешће. Још неколико речи: у току двадесет година пропутовао сам Русију у свима правцима; скоро су ми сви поштански друмови познати; неколико кочијашки генерација познајем; ретко кога начелника станице да не знам лично, имао сам посла скоро са свима; забавну збирку мојих опажања са пута надам се да издам кроз кратко време; за сада ћу само рећи, да је струка станичних начелника врло неверно представљена јавном мишљењу. Ови, толико оклеветани начелници, у опште су мирни људи, по природи предусретљиви, наклоњени друштву, скромни у свом самољубљу и не одвећ среброљупци. Из њихових разговора (које безразложно избегавају господа

¹⁾ Грађански чин 14 класе.

путници) може се извући много забавног и поучног. Што се тиче мене, признајем, претпостављам њихов разговор разговору неког чиновника шесте класе, који путује званичним послом.

Није тешко замислити, да ја имам пријатеља из уваженог реда станичних начелника. У самој ствари, сећање на једнога од њих врло ми је драго. Некад су нас околности приближиле, и о њему сам намеран сада да поговорам са љубазним читаоцима.

Године 1816. месеца маја путовао сам кроз * * * ску губернију, по друму, који сад не постоји. Тада сам био мали чиновник, возио сам се на поштанским коњима и плаћао подвоз за два коња. Због овога начелници станица нису много на мене обраћали пажњу, и често сам морао да на силу узимам оно, на шта сам, по мом мишљењу, имао право. Пошто сам био млад и плаховит, љутио сам се на подлост и непажњу начелника, када би овај, за мене спремљену тројку, давао за кола ког вишег чиновника. Тако дуго нисам могао да се навикнем на то, што извежбао слуга, на ручковима код губернатора, обилази мене с јелом. Сада и то и друго изгледа ми да је на свом месту. У самој ствари, шта би било с нама, кад би се на место опште признатог правила: *нижи чин да поштује виши*, увело у употребу друго: *слабији ум да поштује јачи ум*? Какве би се препирке створиле! И слуге, од кога би

почели служити јело? Али враћам се на моју приповетку.

Беше топао дан. Око три километра од станице * * * поче да пада киша, и кроз минут удари јака киша, која ме окваси скроз. Кад сам стигао до станице, прво сам се пресвукао, затим потражих чај. „Еј, Дуња!“ викну начелник станице: „постави самовар, па трчи за павлаком.“ На ове речи изиђе иза преграде девојче око четрнаест година и потрча на трем. Њена ме лепота изненади. — То је твоја кћи? запитах начелника. — „Да, кћи,“ одговори он са изразом задовољног самољубља: „и тако је паметна, тако окретна, као њена покојна мати.“ И он узе да препишује мој путни лист, а ја се забављах разгледањем слика, које су украшавале његов скроман, али чист стан. Оне су престављале историју блудног сина: у првој уважена старина под капом и у широкој мантији даје благослов немирном дечку, који журно прима благослов и кесу с новцима. Друга слика јаким потезима опртава развратан живот младог човека: он седи за столом, окружен неискреним пријатељима и женама без стида. Затим, младић, који је све потрошио, у поцепаном одећу и тророгом шеширу, чува свиње и са њима дели њихову храну; на његовом лицу изражена је велика туга и кајање. Најзад, престављен је његов повратак оцу: добар старац, у истој капи и мантији, трчи му у сусрет; блудни син клечи

на коленима; у перспективи кувар коље уложено теле а старији брат пита слугу због чега је такво весеље. Испод сваке слике прочитао сам приличне немачке стихове. Све се то и до сада сачувало у мојој памети, као и саксије са неким жутим цвећем без мириса, кревет са шареним покривачем и остали предмети, који су ме окружавали. Као сада да гледам самог домаћина, човека око педесет година, свежег, једрог, и његов дуг зелени реденгот са три медаље на олињалим тракама.

Нисам успео ни да се обрачунам са мојим старим кочијашем, а Дуња се врати са самоваром. Мала кокета, већ после другог погледа, опазила је утисак, који је учинила на мене; она обори велике плаве очи; ја почех са њом да разговарам; она ми је одговарала без устезања, као девојка, која се нагледала народа. Понудих њеног оца чашом пунша. Дуњи сам дао шољу чаја, и ми утроје почесмо да разговарамо, као да смо били стари познаници.

Коњи су били одавно готови, а мени се све није хтело да се растајем са начелником и његовом ћерком. Најзад се опростих са њима; отац ми је пожелео сретан пут, а кћи ме испрати до кола. На трему ја се зауставих и замолих је за дозволу да је пољубим; Дуња пристаде... Много ја могу да набројим пољубаца.

Од тог времена, како се тиме бавим, али

ни један није оставио у мени тако дугу, тако пријатну успомену.

Од тада је прошло неколико година, и околности ме доведоше на тај исти друм, у та иста места. Ја се сетих кћери старог начелника и обрадовах се при помисли, да ћу је поново видети. „Али — помислих — стари начелник је, можда, смењен; вероватно је Дуња већ удата.“ Мисао о смрти једног или другог такође ми сину у глави, и ја сам се приближавао станици * * * са тужним предосећањем. Коњи се зауставише пред поштанском кућицом. Ушавши у собу, одмах сам познао слике, које су престављале историју блуднога сина; сто и кревет су били на пређашњем месту, али у прозору већ више није било цвећа, и све унаоколо остављаше утисак старог и немарности. Начелник је спавао под кожом; мој долазак га је пробудио; он се придиже... То је био, баш он, Симеон Вирин; али како је остарио! Док се он спремао да препише мој путни лист, ја сам посматрао његове седе власи, дубоке боре на давно необријаном лицу, погнута леђа — и нисам могао да се надивим, како су три или четири године могле да промене једног човека у слабог старца. „Да ли си ме познао?“ — „Може бити“, одговори он тужно: „Ово је главни друм; многи су путници к мени свраћали“. — „Је ли здрава твоја Дуња?“ наставих ја. Старац се намргоди. „А Бог ће је знати“, одговори он. — „Тако, значи,

она се удала?" рекох. Старац се претвори, као да није чуо моје питање, и настави полугласно да чита моју путну исправу. Ја прекидох да се распитујем и наредих да ми се спреми чај. Радозналост ме узнемираше, и надао сам се, да ће пунш раздрешити језик мог старог познаника.

Ја се нисам преварио: старац није одбио предложено му чашу. Опазио сам, да је рум разведрио његову утученост. Код друге чаше постаде оран за разговор: сети се, или се показивао, као да ме се сећа, и ја дознадох од њега историју, која ме је у то време врло заинтересовала и дирнула.

"Тако, Ви сте знали моју Дуњу?" поче он. „Та ко је није знао? Ах, Дуња, Дуња! Каква је то цура била! Ма ко да наиђе, сваки је хвалио, нико је није грдио. Госпође су јој поклањале — једна марамче, друга минђуше. Господа путници нарочито су се заустављали, као због ручка, или вечере, међутим да је се нагледају. Бивало је, господин, ма колико да је љутит, у њеном присуству се смири и љубазно се разговара са мном. Хоћете ли веровати, господине: курири, изасланици због ње су се по пола сата задржавали у разговору. Она је кућу одржавала: да спреми, да зготови, све је успевала. А ја, стара будала, нисам је се могао нагледати и нарадовати; и волео сам моју Дуњу, и пазио сам моје дете; та она је баш живела. Али не, од несреће се молитвама

не сачува: што је суђено, то се не може избећи." И он поче са свима појединостима да ми прича своју несрећу.

Пре три године, једном, зими увече, кад је начелник шпартео нову књигу, а његова кћи иза преграде шила своју хаљину, стиже тројка, и путник под черкеском шубаром, у војном шињелу, замотан шалом, уђе у собу, тражећи коње. Сви су коњи били на путу. На ову вест путник уздиже глас и бич: али Дуња, која је навикла на овакве догађаје, истрча иза преграде и љубазно се обрати путнику са питањем: „да ли би он хтео што год да једе?" Појава Дуње учинила је свој обични утисак. Путника прође срџба; он пристаде да чека коње и поручи вечеру за себе. Скинувши мокру, чупаву шубару, одвивши шал и раскопчавши шињел, путник се показа, као млад, стасит хусар са црним брчићима. Он седе поред начелника, поче весело да разговара са њим и његовом ћерком. Донесоше вечеру. За то време стигоше коњи и начелник нареди, да их одмах, не нахранивши, упрегну у путникова кола; али, вративши се, нађе младог човека скоро ван свести да лежи на клупи: препала га мука, глава га боли, није у стању да настави пут... Шта да се ради? Начелник му уступи свој кревет, и решише, ако болеснику не буде лакше, идућег дана ујутру да позову лекара из С.

Идућег дана хусару беше горе. Његов слуга

одјаха у варош по лекара. Дуња му је везала главу марамом, наквашеном сирћетом, и седе поред његовог кревета са својим шивењем. Болесник је, у присуству начелника, јечао и није скоро ни речи говорио, ипак је попио две шоље кафе и, јечући, поручио за себе ручак. Дуња се није одмицала од њега. Он је сваког часа молио да пије, и Дуња му је подносила чашу са лимонадом. Болесник је квасио уста и сваки пут је, враћајући чашу, у знак захвалности, својом слабом руком стезао Дуњину руку. Око ручка стиже лекар. Он опипа болесников пулс, објасни се са њим немачки, и на руском језику објави, да му је потребна само тишина и да ће кроз два дана бити у стању, да настави пут. Хусар му даде 25 рубаља за визиту и позва га да ручају заједно, лекар пристаде; они су јели с великим апетитом, попише флашу вина и растадоше се задовољни један с другим.

Прође још један дан, и хусар се сасвим опорави. Он је био преко мере весео, и једнако се шалио час са Дуњом, час са начелником; жвиждукао је песме, разговарао са путницима, преписивао њихове путне исправе у поштанску књигу, и тако се допао добром начелнику, да је овоме трећег дана било жао да се растане са својим љубазним гостом. Беше недеља. Дуња се спремаља у цркву. Хусару спремише кола. Он се опрости са начелником, богато га награди за стан и храну;

опрости се са Дуњом и понуди да је доведе до цркве, која се налазила на крају села. Дуња је стајала неодлучно... „Чега се ти плашиш?“ рече јој отац „та, његово високоблагородије није вук и неће те појести; провозај се до цркве.“ Дуња седе у кола поред хусара, слуга скочи на предње место, кочијаш звизну и коњи појурише.

Сиромах начелник није могао да разуме, како је могао, он сâм, да дозволи својој Дуњи да се вози заједно са хусаром, како га је сле пило обузело и шта је тада било са његовим разумом. Није прошло ни пола сата а њега је почело у души да тишти, и њиме завлада таква немир, да није могао издржати, него и сâм оде у цркву. Кад је стигао до цркве, виде, да се народ већ разилази, али Дуње не беше ни иза преграде, ни на паперти. Он журно уђе у цркву; свештеник је излазио из олтара; црквењак је гасио свеће; две стариче су се још моиле у углу; али Дуње не беше у цркви. Сиромах отац једва се одлучи да запита црквењака, да ли је она била у цркви. Црквењак одговори, да није била. Начелник пође кући ни жив, ни мртав. Само му је још једна нада остала: Дуњи је, по неразвишености младих година, пало на ум, можда, да се провоза до следеће станице, где је живела њена кума. Ужасно узнемирен очекивао је он повратак тројке, са којом је пустио Дуњу. Кочијаш се није враћао. Најзад, увече стиже он сâм и

напит, са страшним извештајем: „Дуња се са оне станице отпратила даље са хусаром“.

Старац није могао да издржи своју несрећу: одмах је пао у исти кревет, у коме је дан раније лежао млади варалица. Сад се начелник, доводећи у везу све околности, досетио, да је болест хусара била измишљена. Сиромас, разболи се од јаке грознице: њега довезоше у С. а на његово место одредише, привремено, другога. Исти лекар, који је долазио хусару, лечио је и њега. Он увераваше начелника, да је млади човек био потпуно здрав, и да је још онда прозирао његову злу намеру, али је ћутао, бојећи се његовог бича. Да ли је Немац говорио истину, или је само хтео да се похвали својом далековидношћу, али он тиме нимало није утешио сиротог болесника. Тек што се придигао после болести, начелник је измолио, од управника поште у С***, два месеца одсуства, и, не говорећи никоме ни речи о својој намери, упути се пешице да тражи своју кћер. Из путне исправе је знао, да је коњички капетан Мински путовао из Смоленска у Петроград. Кочијаш, који га је возио, причао је, да је Дуња целим путем плакала, ма да, изгледала је, да је путовала по својој вољи. „Можда ћу,“ мислио је старац, „довести кући заблуделу моју овчицу.“ С тим мислима, стигавши у Петроград, он се заустави у Измаиловском пуку, у стану свог старог исписника, подофицира у оставци, и поче своје истражи-

вање. Ускоро је сазнао, да је коњички капетан Мински у Петрограду и да живи у Демуртовом хотелу. Начелник се одлучи да оде код њега.

Рано изјутра дође он у његово предсобље и замоли да јаве високоблагородију, да један стари војник моли да се са њиме види. Посилни, који је чистио чизме на дрвеном калупу, рече му, да господин спава, и да никога не прима до једанаест часова. Начелник оде и дође у одређено време. Мински изиђе пред њега лично у домаћем халату и са капом од црвеног плиша на глави. „Шта је, брате, теби потребно?“ зашита га он. Старцу узавре у срцу, најбоље му сузе на очи, и он дрхтећим гласом изговори само: „Ваше Високоблагородије!.. учините божанску милост!..“ Мински га погледа у лице, плану, узне се под руку, одведе у свој кабинет и закључа за собом врата. „Ваше Високоблагородије!“ настави старац: „што испадне из кола, то је изгубљено: дајте ми, бар, моју сироту Дуњу. Та Ви сте се њоме задовољили; немојте узалуд да је упропастите.“ — „Што је учињено, не може се поправити“, рече млад човек врло збуњен: „крив сам пред тобом и готов сам да те молим за опроштај: али не мисли, да би ја могао Дуњу напустити: она ће бити срећна, дајем ти часну реч. Шта ће ти она? Она воли мене; она се одвикла од свог ранијег положаја. Ни ти, ни она — ви нећете заборавити то, што се догодило.“ За-

тим му бушпу нешто за рукав, отвори врата, и начелник ни сам се не сећа, како се нађе на улици.

Дуго је он непомично стајао, најзад виде у повијеном делу рукава неки замотуљак хартије; он га извади и разви неколико згужваних банкнота од по педесет рубаља. У његовим се очима опет појавише сузе — сузе срџбе! Он згужва банкноте, баца их на земљу, изгази штиклем и пође... Отишав неколико корака, он застاده, размисли се... и врати се... али банкнота више не беше. Лепо одевен младић, кад га виде, потрчи ка фијакеру, седе журно и викну: „терај!“ Начелник не пође за њим у потеру. Он се реши да се врати кући, у своју станицу, али је хтео да бар једном види своју сироту Дуњу. Ради овога, кроз два дана, дође он код Минског; али му силним рече сурово, да господин никога не прима, грудима га изгура из предсобља и залупи му врата пред носем. Начелник постаја, постаја, па пође.

Тог истог вечера ишао је он по Лићејној улици, пошто је одстојао вечерњу службу у храму Свих Паћеника. Одједном промакоше поред њега елегантна кола, и начелник познаде у њима Минског. Кола се зауставише пред троспратном кућом, код саме капије, и хусар устрча уз степенице. Сретна мисао сину у глави начелника. Он се врати и, кад је био барабар с кочијашем: „Чији су, брате, коњи?“ запита он: „да нису Минског?“ — Сасвим тако,

одговори кочијаш: а шта ти треба? — „А ево зашто: твој господин ми је наредио да однесем његовој Дуњи забелешку, а ја ти забора-вим, где то живи његова Дуња.“ — Па ево овде, на другом спрату. Задочио си ти, брате, са твојом забелешком; сад је он лично код ње. — „Не чини ништа“, одговори начелник са скривеним узнемирењем у срцу: „хвала, што си ме обавестио, ја ћу да извршим своју дужност.“ Говорећи то он пође уз басемаке.

Врата беху закључана; он зазвони. Прође неколико секунда у, за њега тешком, очекивању. Кључ шкљоцну; њему отворише. „Овде живи Авдотија Симеоновна?“ запита он. — Овде, одговори млада слушкиња: — шта ти она треба? — Начелник, не одговарајући, уђе у салу. — Није слободно, није слободно! ви-каше за њим слушкиња: — код Авдотије Симеоновне су гости! — Али начелник, не слушајући, прође даље. Прве две собе беху мрачне, у трећој беше светло. Он приђе отвореним вратима и застави се. У соби, дивно намештеној, седео је замишљен Мински. Дуња, одевена раскошно, по моди, седела је на бочном наслону његове наслоњаче, као јахачице на свом енглеском седлу. Она је нежно посматрала Минског, увијајући његову црну коврцаву косу, око својих као снег белих прстију. Сиромас начелник! Никада му кћи не изгледаше тако лепа; он је нехотично посматраше са задовољством: „Ко је тамо?“ запита она,

не дижући главу. Он ћутао. Не добивши одговора, Дуња подиже главу... и са узвиком паде на ћилим. Уплашен Мински баца се да је диже и одједном; видећи у вратима старог начелника, остави Дуњу и приђе к њему, цептећи од љутње. „Шта ти треба?“ рече му он, стиснувши зубе: „зашто се свуда прикрадаш за мном, као разбојник? или хоћеш да ме убијеш? Напоље!“ и снажном руком дочепи старца за врат и избаци га на степенице.

Старац дође у свој стан. Његов пријатељ му је саветовао да се жали; али начелник помисли, махну руком и реши се да се уклони. Кроз два дана врати се он из Петрограда назад у своју станицу и опет предузе своју дужност. „Ево већ трећа година“, заврши он, „како живим без Дуње и како о њој немам никакве вести. Да ли је жива, или не, Бог ће је знати. Све је могло бити. Није она прва, није ни последња, коју је одмамио путник-ветропир, и подржи је, па је напусти. Много је њих у Петрограду, младих лудица, данас су у атласу и кавиви, а сутра их видиш, чисте улице заједно са ритама, што се по крчмама вуку. Кад помислим, кад кад, да и Дуња, можда, тако пропада, нехотично погрешим, и пожелим јој смрт...“

Такво је било причање мог пријатеља, старог начелника, причање, често прекидано сузама, које је он живописно брисао крајем свог реденгота, као усрдан Терентич у дивној ба-

лади Дмитријева. Ове су сузе биле изазване и тиме, што је он испио пет чаша пунша, за време свог причања; али, било како било, оне су јако тронуле моје срце. После нашег растанка, дуго нисам могао да заборавим старог начелника, и дуго сам мислио о сиротој Дуњи...

Ту скоро, путујући кроз месташце^{***}, сетио сам се мог пријатеља, и сазнао сам, да је станица, којом је он управљао, већ уништена. На моје питање: „да ли је жив стари начелник станице?“ нико ми није могао дати потврда одговор. Ја се реших да посетим познати крај, узех слободне коње и пођох у село Н.

То је било у јесен. Сиви облаци покривали су небо, хладан је ветар дувао са пожњевених њива, односећи првено и жуто лишће са дрвећа, која су промицала. Стигао сам у село у време сунчевог заласка и зауставих се пред поштанском кућицом. На трем (где ме је некад пољубила сирота Дуња) изађе дебела сељанка, и на моја питања одговори, да је стари начелник умро пре годину дана, да се у његову кућу уселио пивар, и да је она пиварева жена. Мени беше жао мог узалудног пута и седам рубаља, које сам узалуд потрошио. „Од чега је он умро?“ запитах пивареву жену. Пропио се, господине, одговори она. „А где је сахрањен?“ — Иза утрине, поред његове покојне домаћице. — „Да ли би ме могао ко одвести до његовог гроба?“ — Зашто не? Еј,

Вањка! Остави да се играш са мачком. Одведи-дер господина на гробље, и покажи гроб начелника станице.

На ове речи, дечко у ритама, риђ и сакат, истрча пред мене и одмах ме поведе на утрину.

„Јеси ли ти познавао покојника?“ упитах га путем.

— Како да нисам знао! Он ме је научио да правим свиралу. По некад (лака му земља!) иде он из крчме, а ми ти за њим: „Деда, деда! дај нам лешњика!“ а он ти нама сваким да лешњика. Све се са нама забављао.

„А да ли га се сећају путници?“

— Па сада је мало путника; још по некад сврати судија, али њему није до мртвих. Само је летос путовала нека госпођа; и она је се распитивала за старог начелника и одлазила на његов гроб.

„Која госпођа?“ — запитах радознао.

— Дивна госпођа —, одговори дечко. Путовала је она у колима са шест коња, са троје мале деце и дојкињом, и са црним мопсом, па кад јој рекоше, да је стари начелник станице умро, она се заплака и рече деци: „Будите мирни, а ја одох до гробља.“ Ја се понудих да је одведем. Но госпођа ми рече: „Знам ја пут“. И даде ми пет копејака у сребру... тако је била добра госпођа!

Ми стигосмо на гробље, голо место, не ограђено, свуда расути дрвени крстови, али ни

једног дрвета, које би давало хлада. Никад нисам видео тако тужно гробље.

— Ево га гроб старог начелника —, рече ми дечко, скочивши на гомилу песка више које је био побивен црни крст са бакарном иконом.

„И госпођа је долазила овде?“ — запитах ја.

— Долазила је —, одговори Вањка. Ја сам је посматрао из далека. Она је легла овде и дуго је лежала. Затим је госпођа отишла у село и дозвола попа, дала му је новаца и отпутовала, а мени је дала пет копејака у сребру... дивна је била госпођа!

Ја дадох дечку пет копејака и више нисам жалио ни због путовања, ни за седам рубаља, које сам потрошио.